

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta pedagogická

Diplomová práce

**PROBLEMATIKA PRACOVNÍ A SOCIÁLNÍ
INTEGRACE CIZINCŮ V ÚSTÍ NAD LABEM**

Bc. Jana Dvořáková

Plzeň 2012

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a zdrojů informací.

V Plzni, ... 2012

.....
Bc. Jana Dvořáková

OBSAH

ÚVOD	1
1 INTEGRACE CIZINCŮ	2
1.1 PRACOVNÍ INTEGRACE	3
1.2 SOCIÁLNÍ INTEGRACE	4
2 INTEGRAČNÍ POLITIKA.....	6
2.1 MODEL Y INTEGRACE V EVROPSKÉM KONTEXTU	6
2.2 INTEGRAČNÍ POLITIKA EU	8
2.3 INTEGRAČNÍ POLITIKA ČR	11
2.3.1 Vývoj integrační politiky ČR	11
2.3.2 Současná podoba integrační politiky ČR	14
2.3.3 Zhodnocení integrační politiky ČR.....	20
3 LEGISLATIVNÍ RÁMEC	23
3.1 ZÁKON Č. 326/1999 SB., O POBYTU CIZINCŮ NA ÚZEMÍ ČR.....	24
4 CIZINCI V ČESKÉ REPUBLICE	27
4.1 ZASTOUPENÍ CIZINCŮ V KRAJÍCH ČR DLE STÁTNÍ PŘÍSLUŠNOSTI	27
4.2 ZASTOUPENÍ CIZINCŮ V ÚSTÍ NAD LABEM	29
5 ORGANIZACE PŮSOBÍCÍ V ÚSTÍ NAD LABEM	32
5.1 KOMUNITNÍ MULTIKULTURNÍ CENTRUM PPI V ÚSTÍ NAD LABEM	32
5.1.1 Centrum na podporu integrace cizinců v Ústeckém kraji	33
5.2 OBČANSKÉ SDRUŽENÍ OBERIG.....	35
6 METODOLOGIE VÝZKUMU	37
6.1 MOTIVACE A CÍLE VÝZKUMU	37
6.2 METODY VÝZKUMU	38
6.3 CHARAKTERISTIKA VÝZKUMNÉHO VZORKU A REALIZACE VÝZKUMU	39
7 VÝSLEDKY VÝZKUMU	41
7.1 PŘÍPADOVÉ STUDIE	41
7.1.1 Benni	41
7.1.2 Gurbanguli	45
7.1.3 Serhyi.....	49
7.1.4 Tatiana	53
7.1.5 Min	57
7.2 ZHDNOCENÍ PROBLEMATIKY INTEGRACE POHLEDEM SOCIÁLNÍHO PRACOVNÍKA	61

8 INTERPRETACE ZJIŠTĚNÝCH VÝSLEDKŮ	65
ZÁVĚR.....	69
RESUMÉ.....	71
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	72
SEZNAM ZKRATEK	75
SEZNAM PŘÍLOH	76

Úvod

Věnovat se tématu problematiky pracovní a sociální integrace cizinců v Ústí nad Labem mě napadlo, když jsem absolvovala povinnou praxi v rámci výuky v Centru pro podporu integrace cizinců v ústeckém kraji. Při své praxi na tomto pracovišti jsem se setkala s cizinci z různých zemí a překvapilo mě, jak málo vím o jejich situaci a postavení v České republice. Proto jsem se rozhodla tuto situaci prozkoumat.

Tato diplomová práce si tedy klade za cíl zjistit, jaké zkušenosti mají s pracovní a sociální integrací cizinci žijící v Ústí nad Labem. Aby byl výzkum komplexnější, je jejich pohled na danou problematiku následně provázán s názory a zkušenostmi odborníků, kteří se touto problematikou zabývají v rámci své profese.

Hlavní metodou, kterou uplatním ve své diplomové práci, bude polostrukturovaný rozhovor, na jehož základě, zpracuji případové studie. Takto získané informace budou doplněny analýzou dokumentů.

Práce má celkem osm kapitol. V první pěti kapitolách se věnuji teoretické části. Nejprve vymezuji pojem integrace a zabývám se jeho dvěma základními oblastmi, a to integrací pracovní a integrací sociální. Ve druhé kapitole se zabývám integrační politikou. Uvádím zde modely integrace v evropském kontextu, dále pak charakterizují integrační politiku Evropské unie. Podrobněji také analyzuji vývoj integrační politiky v České republice, její současnou podobou a její zhodnocení. V další kapitole se věnuji legislativě České republiky, která souvisí s cizineckou problematikou. V následující kapitole, v pořadí čtvrté, definuji počty cizinců na území České republiky, a to i na úrovni krajů a města Ústí nad Labem. V poslední páté kapitole teoretické části se zabývám organizacemi, které nabízejí služby cizincům a působí v Ústí nad Labem.

Praktická část se pak věnuje samotnému výzkumu. V šesté kapitole diplomové práce vymezuji metodologii výzkumu; tzn. cíle, metody výzkumu, výzkumný vzorek a průběh samotného výzkumu. V sedmé kapitole pak popisují výsledky výzkumu, a to prostřednictvím případových studií cizinců a výpovědí sociálních pracovníků. V poslední, osmé kapitole se pak zabývám interpretací zjištěných výsledků výzkumu.

1 Integrace cizinců

Integrace znamená sjednocení, začlenění nebo také spojení částí celku a lze ji vnímat z mnoha úhlů pohledu. Hovoří – li se však o tomto pojmu ve vztahu k integraci cizinců, pak se jedná se o proces postupného začleňování imigrantů do existujících struktur a vazeb společnosti domácího obyvatelstva. Jde tedy o komplexní jev, který je přirozeným důsledkem migrace a který má své politické, právní, ekonomické, sociální, kulturní, psychologické a náboženské aspekty (Zásady Koncepce integrace cizinců na území ČR, 1999).

Integrace cizinců je odpovědí na zvyšující se mezinárodní migraci. Ta má významný dopad v oblasti politické, ekonomické, sociální, demografické, psychologické, ale i kulturní, a to jak na země emigrační a tranzitní, tak především na země imigrační.

Proces integrace cizince začíná ve chvíli, kdy vstoupí na území hostitelského státu. Šišková (2001) říká, že tento proces je nesmírně složitý a mnohdy trvá několik let. V mnoha případech dokonce i po naturalizaci nebo až ve druhé či třetí generaci cizinců. Výsledkem procesu integrace může pak být buď bezproblémové soužití skrze rychlé získání právního statusu a případné následné získání občanství, nebo asimilace či ilegální pobyt na území státu a segregace od majoritní společnosti.

Úspěšnost a míra integrace cizince do hostitelské společnosti totiž závisí nejen na snaze cizince, ale také na přijímací společnosti. Je tedy zřejmé, že se jedná o oboustranný proces – je to nejen souhrn aktivit cizince, ale i přístupů společnosti, která ho integruje. Jedinec se snaží postupně se začlenit do existujícího společenského celku jako jeho rovnoprávný člen. To znamená, že přijímá pravidla dané společnosti, potažmo státu, ctí její základní principy a zákony a učí se normám. Ta se mu „na oplátku“ snaží splnit hlavní cíl integrace, a sice soběstačnost: aby mohl vést nezávislý život, a to jak z hlediska zaměstnání, vzdělání, sociálních sítí a participace ve společnosti.

Kromě toho, že se integrací rozumí vzájemný vztah mezi „státem“ a „migrantem“, je integrace také procesem, v němž probíhá těsná spolupráce mezi vládními a nevládními činiteli na různých úrovních. Můžeme mezi ně počítat např. politické představitele, neziskové organizace podporující cizince, ale také sdělovací prostředky. Tito činitelé mají v rámci svého postavení za úkol formovat a podporovat pozitivní postoje veřejnosti vůči cizincům. Právě otevřenost veřejnosti a politika dobrých sousedských vztahů jsou klíčové

prvky úspěšné integrace, která je společnou odpovědností mnoha činitelů a vyžaduje aktivní přístup všech zúčastněných (Niessen, Schibel, 2005).

Je patrné, že integrace cizinců probíhá v několika rovinách a je podmíněna spoluprací jednotlivých složek společnosti. Jednotlivé dimenze integrace jsou vzájemně propojeny a výsledky v jedné oblasti posilují ostatní. Mezi nejvýznamnější oblasti, jež ovlivňují úspěšnost integrace, patří jak pracovní integrace cizince, které je dosaženo především prostřednictvím jeho pracovního uplatnění, tak sociální integrace cizince, jež působí na výslednou podobu míry integrace jedince do majoritní společnosti. Tyto dvě oblasti, s ohledem na cíle své práce, vymezují v následujícím textu.

1.1 Pracovní integrace

Pracovní integrace spočívá v integraci jedince skrze pracovní uplatnění. Ta mu umožňuje nabytí ekonomické soběstačnosti, která je významným prvkem úspěšné integrace cizince do společnosti. Ekonomická soběstačnost totiž znamená, že cizinec není odkázán na finanční pomoc státu. Tudíž je schopen zabezpečovat všechny své životní potřeby (např. bydlení, vzdělávání, atp.) vlastními příjmy, eventuálně příjmy rodinných příslušníků, kteří mu pomáhají. Tyto příjmy mohou plynout jak ze zaměstnání, tak z podnikání.

Z hlediska integračního dopadu má specifické postavení zapojení cizinců do procesu pracovní integrace formou zaměstnaneckého poměru. Zaměstnání je totiž způsobem, jak může cizinec viditelně přispět svojí měrou k vytváření hodnot ve společnosti a jak si může vybudovat přirozenou cestou vazby k majoritní společnosti. Dalším doprovodným efektem se pak stává zvýšení sebehodnocení psychické odolnosti cizince (Aktualizovaná Koncepce integrace cizinců, 2006).

Jak již bylo řečeno, dalším možným způsobem pracovního uplatnění, je podnikání, neboli samostatně výdělečná činnost. Důvodem pro tento způsob pracovní integrace je většinou to, že cizinci často nemají uznané vzdělání, kterého dosáhli v zemi původu a neznají konkrétní podmínky zaměstnávání v dané společnosti. Faktem je, že tento způsob integrace je silně závislý na prostředí, ve kterém se cizinec nachází, a na poptávce po zboží a službách v dané lokalitě. Úspěšnost pracovní integrace skrze podnikání je tedy více nejistá než v prvním případě.

V obou případech způsobu pracovní integrace ovšem závisí také na aktivitě samotného cizince; zda má zájem zapojit se do tohoto procesu a zda je ochoten překonávat bariéry, které mu v pracovním uplatnění zabraňují. Část odpovědnosti za úspěšnou pracovní integraci nese samozřejmě také daná společnost, která jedince integruje, protože je na ní, aby vytvořila podmínky pro úspěšné pracovní uplatnění cizince, potažmo jeho pracovní integraci.

1.2 Sociální integrace

Sociální integrace je citlivou oblastí, která významným způsobem působí na výsledek integrace cizince do společnosti. Můžeme jí chápat jako proces začleňování jedince do již existujícího sociálního systému hostitelské společnosti, vytváření vztahů mezi jednotlivci a jejich postoje vůči majoritě. Týká se ovšem také uznání odlišnosti, řeší nejen konkrétní mezilidské komunikace a vzájemné vztahy imigrantů a majority (ať už v rovině individuální či skupinové), ale i vztah samotných cizinců k integraci jako ke společnému životu v prostoru s majoritou hostitelské země (Tollarová, 2006).

Zárukou úspěšné sociální integrace ovlivňuje několik základních faktorů. V první řadě se jedná o znalost jazyka přijímací společnosti. Jazyk je jedním z hlavních nástrojů pro získání dalších dovedností a porozumění myšlení dané společnosti. Zvyšuje také možnost pracovní integrace a dalšího vzdělávání. Nedostatečná či nulová jazyková znalost má za následek výrazné omezení možnosti integrace cizince. Ten pak totiž nemá možnost komunikovat s majoritou způsobem, který je jí vlastní, což má vliv na jeho společenský život. Může se tak snadno stát, že je postupně segregován od hostitelské společnosti a je schopen fungovat pouze v rámci své komunity.

Kromě jazyka je důležitá orientace cizince ve společnosti, která ho integruje. Je tedy žádoucí, aby se informoval o právním řádu, právech a povinnostech a byl srozuměn s povoleným nebo naopak zakázaným chováním v rámci majoritní společnosti. Bude pak připraven na běžné situace, které se mohou vyskytnout, a bude vědět, jak na ně adekvátně reagovat. Orientace v hostitelské společnosti je nutná především proto, aby se cizinec mohl stát její součástí a identifikoval se s ní. Pokud totiž porozumí systému fungování společnosti, její strukturalizaci a pravidlům, je schopen se stát jejím soběstačným členem a může se začít podílet na tvorbě a využívání hodnot (Aktualizovaná Koncepce integrace cizinců, 2006).

Posledním významným faktorem jsou vztahy cizince s členy majoritní společnosti daného státu. Ty jsou tvořeny na základě dobrovolnosti obou stran a nelze je nějakým způsobem vynucovat. Cennými vztahy mezi oběma stranami jsou ty, které jsou vytvářeny na neformální úrovni. Cizinec si tímto způsobem vytváří pro život potřebnou sociální síť, která mu napomáhá v integraci. Druhá strana, tedy majoritní společnost, získává navázáním tohoto vztahu potřebný vhled do života cizince, je schopna porozumět jeho problémům, a tím posiluje snahu ho integrovat.

V rámci sociální integrace je tedy třeba sledovat, jak obě strany procesu k dané problematice přistupují. Je důležité pozorovat, zda společnost i jedinec pojmají integraci jako společný úkol, který vyžaduje vstřícnost a aktivitu všech aktérů, nebo zda na ní nahlíží spíše jako na nutnost vymezovat a utvrzovat hranice mezi cizinci a majoritou. Jedná se tedy o výsledek vědomé a motivované interakce a spolupráce jednotlivců a skupin, které v rámci dané společnosti působí.

2 Integrační politika

Tvorba a možnosti aplikace účinné integrační politiky jsou úzce propojeny s migračními jevy a vývojem migrace na mezinárodní úrovni. Migrační procesy do Evropy jsou rozmanité a mají více forem. Jsou ovlivňovány na jednu stranu nerovnoměrným vývojem a politickou nestabilitou některých zemí, v kombinaci s dostupností nových komunikačních prostředků a dopravy, které vytvořily větší migrační tlaky a zdroje řízených migračních pohybů. Na druhou stranu je třeba si uvědomit, že demografický a hospodářský vývoj v samotné Evropě dal vzniknout novým poptávkově řízeným pohybům do některých zemí (Penninx, 2005). Tyto migrační procesy a projevy s nimi spojené pak řeší migrační politiky, jejichž součástí jsou také politiky integrační.

V této souvislosti je důležité zmínit, že pojmem migrační politiky „*označujeme politiky směřující k přímé či nepřímé regulaci a řízení pohybu lidí přes mezinárodní hranice – v případě EU přes její vnější hranice – a jejich pobytu na území států, jejichž nejsou občany*“ (Baršová, Barša, 2005, str. 9). Migrační politiky tak mají za úkol regulovat a usměrňovat migraci legální a předcházet migraci nelegální.

Imigrační politiky jsou dílčím souborem migračních politik. Jsou to politiky, jejichž cílem je určit, kteří cizinci a za jakých podmínek se mohou dlouhodobě či trvale usadit v přijímací zemi (Baršová, Barša, 2005).

Integračními politikami jsou myšleny politiky, jejichž cílem „*je podpořit proces začleňování přistěhovalců – jako jednotlivců či skupin – do hostitelských společností*“ (Baršová, Barša, 2005, str. 10). Cílem těchto politik je zajištění podmínek jak sociální, tak politické soudržnosti. Jsou zacíleny zejména na potřeby, kterými se přistěhovalci odlišují od jiných znevýhodněných skupin ve společnosti. Tyto potřeby plynou jejich nedávného příchodu do hostitelské země a jsou dány tím, že neznají jazyk, hodnoty, realie ani základní instituce přijímací společnosti. Cílem integračních politik je tak napomáhat adaptaci příchozích cizinců a pomáhat jim v získávání potřebných sociálních kompetencí (Baršová, Barša, 2005).

2.1 Modely integrace v evropském kontextu

Jak již bylo řečeno, narůstající migrace nutí státy reagovat na změny v demografickém složení obyvatelstva. To se děje prostřednictvím vytvoření modelů

imigrační politiky cílových zemí. Tyto modely sdílí stejné cíle, a sice ochranu práv národnostních menšin, zabránění etnickým konfliktům a možné destabilizaci země. Vzhledem k rozdílným historickým zkušenostem jednotlivých států s imigrací a postoji k vlastnímu národu, můžeme pozorovat také rozdílné imigrační politiky a integrační postupy.

Baršová a Barša (2005) uvádějí tři ideální modely integrace:

1. Etnicko - exklusivistický model „hostujících dělníků“ či „diferenčního vyčlenění“ – imigrace je zde podmíněna potřebami trhu práce, tudíž pobyt cizích pracovníků je chápán jako dočasný. Z tohoto důvodu společnost nemusí usilovat o zlepšení postavení cizinců nebo se zamýšlet nad možnými následky plynoucími z kulturních odlišností. Tímto postojem je zaručeno, že se pracovní migranti navrátí zpět do země původu. Příkladem tohoto přístupu bylo do konce 90. let západní Německo.
2. Asimilační model – imigranti jsou zde přijímáni jako stálí a rovnoprávní členové společnosti v případě, že asimilují do dominantních kulturních vzorců, přičemž jedinou politicky a veřejně přípustnou formou kolektivní příslušnosti je příslušnost k občanskému národu. Důraz je kladen na individuální integraci jednotlivce. Tento přístup uplatňuje Francie.
3. Multikulturní (Pluralitní) model – imigrace je zde stejně jako v asimilačním modelu vnímána jako trvalá. K přistěhovalcům přistupuje jako ke kulturně odlišným komunitám, které je třeba podporovat, aby bylo možné harmonické soužití v širším politickém celku. Příkladem tohoto přístupu je Velká Británie.

Z výše uvedeného vyplývá, že existuje několik podob integrace imigrantů do hostitelské společnosti. Avšak je třeba říci, že nyní se tyto ideální typy ve své čisté podobě nevyskytují v žádné zemi, i když zde byla snaha integrační modely sjednotit, právě kvůli neustále se zvyšující imigraci do Evropy. Jak uvádí Bosswick a Heckmann (2006), začalo tak postupné směřování evropských zemí k „ideálnímu“ multikulturnímu modelu. Tento model byl doporučen především zeměmi, jako je USA, Kanada a Austrálie, kde je imigrace součástí historie a klíčovým prvkem růstu společnosti. Vytvoření multikulturní společnosti v Evropě tak mělo vést především k upevnění politických postojů k migraci a integraci a odmítnutí veřejných tlaků, které vyzývaly k asimilaci cizinců. Většina evropských států prošla vzhledem ke svým zkušenostem s integrací cizinců vývojem, který nejprve

upřednostňoval více multikulturalismus, ale postupem času se přiklonil spíše k asimilačním opatřením. Česká republika momentálně také prochází obdobným vývojem, otázkou zůstává, jak si stojí v současné době (podrobněji o přístupu ČR viz Kapitola 2.3.1).

V současné době se zdá být multikulturní i asimilační model integrace překonaným „fenomémem“; vznikl zde model nový, a sice model občanské integrace. Ten je jakousi syntézou obou výše uvedených modelů, neboť v sobě nese prvky jak multikulturní, tak asimilační. Stručně lze tento přístup vymežit jako „*zachování respektu k etnické pluralitě při současném vymezení minimálního závazného rámce společenské soudržnosti*“ (Baršová, Barša, 2005, str. 182). Otázka je, zda bude tento model do budoucna ideálním přístupem.

2.2 Integrační politika EU

Integrační politika Evropské unie (dále jen EU) vychází především z faktu, že integrace cizinců je klíčová pro zachování soudržnosti hostitelských společností a pro ekonomický rozvoj. Nedostatečná integrace cizinců může vést k závažným problémům, které se dotknou jak hostitelské společnosti, tak imigrantů. Neintegrované osoby jsou ve srovnání s majoritou totiž více zasaženy nezaměstnaností, mají nižší vzdělání a příjem a jsou závislí na poskytovaných sociálních dávkách. Mohou tak být ohroženi segregací a diskriminací.

Ačkoliv se integrační politiky jednotlivých členských států EU liší (v cílech, cílové skupině, ale i způsobu realizace integrační politiky), neúspěch jednoho členského státu při realizaci integrační politiky může negativně dopadat na ostatní členské státy, i na EU jako celek. Proto zde vznikla potřeba zvýšit pravomoc institucí EU.

Jako počátky snahy soustavnějšího zájmu EU o problematiku integrace cizinců lze spatřovat v přijetí *Amsterdamské smlouvy* z roku 1997, která zvýšila právní pravomoc EU v oblastech svobody, bezpečnosti a spravedlnosti. V roce 1999, kdy vstoupila Amsterdamská smlouva v platnost, Evropská rada na zasedání v Tampere potvrdila nutnost zajištění čestného a spravedlivého zacházení státním občanům ze zemí mimo EU, kteří legálně pobývají na území členských států EU (v tzv. Schengenském prostoru). Státy by měly těmto cizincům ze třetích zemí zaručit práva a povinnosti, které se co nejvíce blíží právům a povinnostem občanů EU (např. právo na bydlení, vzdělání, práci, atp.). Kromě toho, by cizinci měli mít možnost získat státní příslušnost v hostitelské zemi (Niessen, Huddleston, 2010).

Pro posílení spolupráce mezi členskými státy, vytvořila EU v roce 2002 síť národních kontaktních bodů pro integraci. Jejím cílem je ulehčit spolupráci a definovat společné cíle mezi zástupci ministerstev jednotlivých členských států odpovědných za integraci a Evropskou komisí (Niessen, Huddleston, 2010).

Dalším významným milníkem bylo pak zasedání Evropské rady v Soluni v červnu 2003. Závěry z tohoto summitu, které vycházejí z rozsáhlého *Sdělení Komise Radě a Evropskému parlamentu o přistěhovalectví, integraci a zaměstnanosti*, jsou tak prvním politickým dokumentem, který stanovuje za cíl vytvoření ucelené evropské integrační politiky. Posun oproti závěrům ze zasedání v Tampere, kde byl kladen důraz především na spravedlivé zacházení s cizinci, spočívá především v zasazení integrace do kontextu hospodářské a sociální politiky členských států. Do integrační politiky by tak měly být zahrnuty faktory, jako např. zaměstnání, hospodářská účast, vzdělání a jazykový výcvik, zdravotní a sociální služby, ale i otázky bydlení, kultury či účasti cizinců na společenském životě. Odpovědnost za vypracování a realizaci integrační politiky zůstává v kompetenci jednotlivých členských států, ale integrační politiky budou vytvářeny v „koherentním rámci EU“ (Baršová, Barša, 2005).

V listopadu 2004 byl pak Evropskou radou přijat *Haagský program*, který stanovil strategie a cíle pro období 2005 – 2010. Tento program vytyčil jako jednu z priorit integraci imigrantů a zdůraznil potřebu větší koordinace národních politik a snah EU. Zároveň také upozornil na nutnost posílit vnější hranice EU a boj proti nelegální migraci. Byl vypracován dokument *„Společné základní principy politiky integrace přistěhovalců v Evropské unii“*, který měl posloužit členským státům jako „návod“ při vytváření státní integrační politiky. Tento dokument označuje přistěhovalectví za pozitivní v případě, že je náležitě řízené. V jedenácti zásadách je pak vytyčena integrace, jako proces celospolečenský a trvalý; je zde uvedena nezbytná podmínka integračního procesu, a to aktivní zapojení cizinců i přijímací společnosti do procesu. Od cizinců se očekává, že budou pro hostitelskou zemi přínosem, např. skrze zaměstnání nebo vzdělávání. Aby toho mohli dosáhnout, je nezbytné osvojit si jazykové, historické a občanské znalosti o konkrétní hostitelské zemi. Přijímací společnost má za úkol zabránit diskriminaci cizinců a umožnit jim co největší participaci do společnosti, včetně zapojení do politické sféry (Baršová, Barša, 2005).

Další smlouva, jež ovlivnila integrační politiku EU, byla *Lisabonská smlouva*, která vstoupila v platnost 1. prosince 2009 a jejímž cílem bylo reformovat instituce EU a její fungování. Ta zavedla sdílenou pravomoc mezi EU a členskými státy v oblasti svobody, bezpečnosti a práva imigrantů. Cílem přistěhovalecké politiky je tak zajištění účinného řízení migrace, boj proti nelegální migraci a záruka spravedlivého zacházení se státními občany třetích zemí, kteří legálně pobývají v členských zemích EU. Evropský parlament a Rada nyní přijímají opatření na základě kvalifikované většiny místo dosavadního principu jednomyslnosti (Scheu, 2011).

Nejaktuálnějším dokumentem v oblasti evropské migrační a integrační politiky je tzv. *Stockholmský program*, který byl přijat Evropskou radou v prosinci 2009, který navazuje na předchozí programy (z Tampere a Haagský program) a je určen pro období následujících let 2010 – 2015. Určuje priority pro prostor svobody, bezpečnosti a práva. Cílem tohoto dokumentu je tedy zaměřit pozornost na zájmy a potřeby občanů v několika oblastech:

1. Podpora občanství a základních práv – zejména ochrana osobních údajů, uplatňování práva volného pohybu, rozšiřování schengenského prostoru a přistoupení EU k Evropské úmluvě o lidských právech.
2. Evropa jako prostor práva a spravedlnosti – jednodušší přístup občanů k uplatňování práv v rámci EU.
3. Evropa jako ochránce – vypracovat strategie vnitřní bezpečnosti EU s cílem posílit spolupráci a solidaritu členských států např. při boji proti organizované trestní činnosti, terorismu, atp.
4. Přístup k Evropě v globalizovaném světě – boj proti nelegálnímu přistěhovalectví, integrovaná správa vnějších hranic a vízová politika
5. Evropa jako prostor odpovědnosti, solidarity a partnerství v záležitostech migrace a azylu – vypracování komplexní evropské politiky v oblasti migrace – řízená legální migrace, zaručení přístupu k azylovému řízení, boj proti nelegální migraci
6. Úloha Evropy v globalizovaném světě – vnější rozměr – partnerství se třetími zeměmi; řešení konfliktů, které vznikají mimo evropský kontinent, ale mohou Evropu ohrozit.

(Stockholmský program, 2009)

2.3 Integrační politika ČR

Je třeba si uvědomit, že politika integrace cizinců České republiky tvoří nedílnou součást legální migrační politiky, na jejíž vývoj je nucena reagovat. Snaží se tedy zaměřovat jak na kvalitní začlenění legálně pobývajících cizinců do společnosti, tak na prevenci možných problémů imigračních komunit a jejich vztahu s majoritou, aby se předešlo možnému sociálnímu vyloučení cizinců ze společnosti. Tím také posiluje faktický pocit sounáležitosti cizince s českým prostředím.

2.3.1 Vývoj integrační politiky ČR

Problematika integrace cizinců je v České republice fenoménem relativně novým. Během více než čtyřiceti let trvajícího komunismu byla možnost migrace do Československa i z něj velmi omezena a česká společnost tak měla minimální příležitost kontaktu s cizinci. Zvrat nastal až v první polovině 90. let, kdy se po pádu komunismu v roce 1989 otevřely hranice a cizinci k nám postupně začali přicházet ve stále větším počtu (Babická In Scheu, 2011). Dosud existovaly pouze specifické programy pomoci, které byly poskytovány především uprchlíkům a krajanům. Nová imigrační situace však donutila vládu ČR začít řešit otázky spojené s právním postavením cizinců a vytvořit podmínky pro jejich integraci. Rolí koordinátora a realizátora tohoto procesu bylo pověřeno Ministerstvo vnitra ČR, které ve spolupráci s Radou Evropy začalo připravovat podklady pro vznik základních dokumentů integrační politiky ČR (Baršová, Barša, 2005).

Integrace cizinců se tak stala součástí vládní politiky České republiky v roce 1999. Usnesením vlády ČR č. 689 ze 7. 7. 1999 byly přijaty „*Zásady koncepce integrace cizinců na území České republiky*“ (dále jen *Zásady*), které v 15 základních tezích formulují politiku ČR vůči legálně a dlouhodobě usazeným cizincům, tj. osobám s povolením k trvalému pobytu, nebo těm cizincům, kteří pobývají na území ČR déle než jeden rok. Vycházejí z mezinárodních závazků ČR a ze zkušeností a doporučení Rady Evropy a EU. Základní důraz je zde kladen na státem garantovaný princip rovného přístupu a rovných příležitostí cizinců jako členů společnosti (Tollarová, 2006).

Cílem *Zásad* bylo vybudování multikulturní společnosti, na jejímž vzniku se podílejí jak imigrační komunity (tj. představitelé odlišné „kultury“, kteří obohacují svým přínosem společnost), tak členové majority, přičemž cizinci jsou zde vnímáni jako politický subjekt podílející se na utváření národní komunity. Hlavním principem integrační

politiky vlády se tak stává partnerství s imigračními komunitami a zároveň převzetí plné zodpovědnosti za vytváření podmínek pro spravedlivou participaci cizinců na životě společnosti (Klvaňová In Scheu, 2011).

Na *Zásady* navazovala „*Koncepce integrace cizinců na území České republiky*“ (dále jen *Koncepce*), z níž vychází současná integrační politika u nás. *Koncepce* byla přijata usnesením vlády ČR č. 1266 z 11. 12. 2000 a promítají se do ní také výraznějším způsobem zásady EU, k jejichž plnění se Česká republika zavázala v roce 2004, kdy se stala jejím členem.

„*Mezi Zásadami a Koncepcí dochází k posunu důrazu z integrace jako transformace společenského systému směrem k integraci jako proměně jedince*“ (Klvaňová In Scheu, 2011, str. 270). Jedná se tedy o posun od multikulturní integrace komunit k občanské integraci jednotlivce. „*Integrace každého cizince probíhá individuálně. Měla by být pojímána jako spontánní nebo cílevědomé začleňování jedince nebo skupiny do života společnosti*“ (Koncepce integrace cizinců na území ČR, 2000, str. 33). Komunita již není vnímána jako partner veřejné správy; multikulturalismus jako takový zůstává dál klíčový pouze v oblasti vzdělávání, a to ve formě rozmanitých programů multikulturní výchovy (Baršová, Barša, 2005).

Stávající *Koncepce* sice klade důraz na přiblížení právního postavení cizinců právnímu postavení občanů ČR, ovšem nedefinuje žádné integrační povinnosti a schází zde motivační prvek integračního úsilí. Dostatečná pozornost není věnována ani sociálním otázkám procesu integrace, jako je např. přístup cizinců na trh práce, jejich sociální zabezpečení, atp. Proto v roce 2004 přechází role hlavního koordinátora realizace integrační politiky ČR z Ministerstva vnitra na Ministerstvo práce a sociálních věcí. Tato změna má přinést především nové strategické přístupy v integraci cizinců (Baršová, Barša, 2005).

V roce 2006 byla stávající *Koncepce* zrevidována a vzniká tak „*Aktualizovaná Koncepce integrace cizinců*“ (dále jen *Aktualizovaná koncepce*) schválená usnesením vlády ČR č. 126 z 8. 2. 2006. Přináší významné změny v nastavení směru dosavadní integrační politiky ČR, která byla stanovena v původní *Koncepci* z roku 2000. Jejím úkolem je pružně reagovat na zvyšující se počet cizinců na území ČR, bez ohledu na to, zda zde cizinci žijí dlouhodobě nebo trvale.

V *Aktualizované Koncepci* dochází především ke specifickějšímu rozpracování a definování samotné integrace a ke zkonkrétnění nástrojů, jimiž bude integrace docílena. V souvislosti se zkonkretizováním nástrojů se ukazuje, že dosud využívaná metoda tzv. mainstreamingu (tj. metoda, kdy byly při tvorbě a revizi jiných politik a právních úprav zohledňovány dopady přijímaných opatření na integraci cizinců) byla nedostačující, tudíž ji bylo třeba doplnit specifickými integračními opatřeními (*Aktualizovaná Koncepce integrace cizinců*, 2006).

Jsou zde tedy vytyčeny čtyři klíčové oblasti, které jsou stěžejní z hlediska realizace a hodnocení efektivnosti integračních politik. Patří sem: znalost českého jazyka, ekonomická soběstačnost cizince, orientace cizince ve společnosti a vztahy cizince s členy majoritní společnosti (více viz Kapitola 1.1, 1.2). V souvislosti s výše uvedeným je zdůrazněna nejen větší zodpovědnost cizince za míru integrace do společnosti, ale i nutnost vyvinutí většího osobního úsilí jednotlivce v průběhu tohoto procesu.

Aktualizovaná Koncepce byla proto založena na dvou skupinách opatření. První skupinu tvoří tzv. cílená specifická opatření, která jsou definována v návaznosti na vymezení hlavních faktorů ovlivňujících úspěch integračního procesu. Ty mají eliminovat znevýhodnění, které plyne ze skutečnosti, že dotčený jedinec je cizincem, tj. zpravidla neovládá jazyk hostitelské země, špatně se orientuje ve společnosti a na trhu práce a nemá vybudované vazby a vztahy s majoritou. Druhou skupinu představují tzv. podpůrná opatření (neboli metoda mainstreamingu). Tyto opatření se týkají jak záležitostí spojených s migrací (např. vydávání povolení k pobytu), tak záležitostí s migrací nesouvisejících, jako je např. přístup cizinců k veřejnému zdravotnímu pojištění (*Aktualizovaná Koncepce integrace cizinců*, 2006).

Jelikož se migrační situace u nás, i ve světě, neustále vyvíjí a proměňuje, je třeba pružně reagovat na vzniklé změny přizpůsobením integračních opatření a aktivit. Proto je každoročně vytvářena hodnotící zpráva o realizaci Koncepce integrace cizinců na území ČR, která je následně předkládána vládě, aby mohla zkontrolovat dosavadní činnost a naplánovat další postupy pro nadcházející rok.

V roce 2008 přechází role hlavního koordinátora realizace integrační politiky ČR z Ministerstva práce a sociálních věcí zpět na Ministerstvo vnitra, z důvodu potřeby opětovně propojit imigrační a integrační politiky. Tato potřeba je reakcí na výrazné

zvýšení počtu cizinců v ČR a jejich zhoršující se postavení v rámci české společnosti důsledkem hospodářské krize (Usnesení vlády ČR č. 979 z 23. 7. 2008).

2.3.2 Současná podoba integrační politiky ČR

V období posledních několika let zaznamenala Česká republika výrazné změny v oblasti imigrace a integrace cizinců. Stala se postupem času ze země zdrojové a tranzitní zemí cílovou, ve které se cizinci trvale usazují. Došlo tak nejen ke změnám charakteru a složení imigrace, co se týká počtu cizinců, ale i ke změnám kulturní a sociální diversity těchto osob. Růst počtu cizinců na území České republiky se pozastavil v průběhu roku 2009 v důsledku hospodářské krize, kdy začaly být viditelnější problémy spojené s integrací cizinců, např. ztráta zaměstnání a s ní související problémy (MVČR [online]: *Zpráva o situaci v oblasti migrace a integrace cizinců na území České republiky v roce 2010*).

Politika integrace byla nucena na tyto změny reagovat, tzn. systematicky zmonitorovat a vyhodnotit situaci a postavení cizinců v ČR a přidat, změnit či poupravit nastavená integrační opatření a aktivity z *Aktualizované koncepce* tak, aby co nejvíce napomáhali integraci cizinců v současných podmínkách. Nejnovější revize dosavadní činnosti proběhla na přelomu roku 2011/2012, a návrh dalšího postupu do nadcházejících let byl schválen usnesením vlády ČR č. 6 ze 4. 1. 2012.

Hlavním cílem současné integrační politiky zůstává to, aby byl cizinec samostatný a soběstačný (tj. byl schopen zapojit se plnohodnotně do života společnosti a řešit svou individuální životní situaci i situaci své rodiny; byl schopen realizovat své aktivity bez závislosti na jiných subjektech). Z tohoto hlediska je cílem integrační politiky umožnit cizincům, aby:

- znali svá práva a byli schopni splnit své povinnosti
- orientovali se v novém prostředí, způsobu života a zvyklostech v hostitelské zemi
- rozuměli a byli schopni komunikovat v českém jazyce
- byli samostatní a soběstační po stránce ekonomické a sociální
- měli dostatek informací o tom, kde mohou nalézt pomoc a podporu

(Usnesení vlády ČR ze dne 9. února 2011 k aktualizované Koncepti integrace cizinců na území České republiky a k návrhu dalšího postupu v roce 2011).

Záměrem integrační politiky je snaha dosáhnout oboustranně přínosného nekonfliktního a uspokojivého společného soužití cizinců a majority. Prostřednictvím integračních opatření formuje majoritní společnost, aby byla otevřená a vstřícná k cizincům a zároveň tak zabraňuje společenské izolaci imigrantů.

Je důležité říci, že integrace cizinců do české společnosti je potřebná a žádoucí, bez ohledu na to, zda zde chce cizinec zůstat natrvalo, či se časem vrátit do země původu. Integrační aktivity musí být přístupné všem cizincům, kteří se nacházejí na území České republiky. Rozsah a zaměření těchto aktivit by se měl odvíjet od potřeb cizince v návaznosti na délku a důvod jeho pobytu; cizinci musí být plně informováni o nabídce integračních aktivit a jejich přínosu do jejich života (Usnesení vlády ČR ze dne 9. února 2011 k aktualizované Koncepti integrace cizinců na území České republiky a k návrhu dalšího postupu v roce 2011). Právě informovanost cizinců o integračních aktivitách je však mnohdy problém.

Dosud byly integrační aktivity a opatření nabízeny a poskytovány cizincům až po jejich příjezdu do České republiky, což vedlo k větší závislosti příchozích na systému a zprostředkovatelích. Proto je nezbytné zakomponovat integrační prvky již do předmigrační fáze prostřednictvím tzv. „předodjezdového balíčku“. To znamená, že cizinci dostanou již v zemi původu obecné informace o podmínkách legálního pobytu v České republice, kontakty na potřebné instituce a další základní adaptačně – integrační informace, které jim následně usnadní začátek pobytu v hostitelské zemi (Usnesení vlády ČR ze dne 9. února 2011 k aktualizované Koncepti integrace cizinců na území České republiky a k návrhu dalšího postupu v roce 2011). Toto opatření je však prozatím stále ve fázi příprav.

Cílová skupina integrační politiky ČR

Cílovou skupinu integrační politiky představují v první řadě občané třetích zemí, kteří dlouhodobě či krátkodobě legálně pobývají na území České republiky. Nově tato skupina zahrnuje také právě příchozí cizince z třetích zemí. Ti jsou, podle Konceptu integrace cizinců, více znevýhodněni v procesu integrace svým právním postavením a také svou výraznější kulturní odlišností (Usnesení vlády ČR ze dne 9. února 2011

k aktualizované Koncepci integrace cizinců na území České republiky a k návrhu dalšího postupu v roce 2011).

Zvláštní kategorii cílové skupiny občanů třetích zemí tvoří pak cizinci ve zranitelném postavení. Patří sem: mládež, tzv. druhá generace cizinců – je třeba podpořit jejich aktivní zapojení do vzdělávacího systému a snahu najít své postavení ve společnosti; děti cizinců – zde je nutné rozvíjet především dobrou znalost českého jazyka (podmínka pro budou plnohodnotné začlenění do majoritní společnosti) a zapojení dětí cizinců do volnočasových aktivit společně s dětmi majority; ženy – cizinky – týká se především žen v domácnosti, u kterých je větší riziko izolace; rodiny cizinců – podpořit zapojení rodiny do veřejného života v rámci komunity (Usnesení vlády ČR ze dne 9. února 2011 k aktualizované Koncepci integrace cizinců na území České republiky a k návrhu dalšího postupu v roce 2011).

Je třeba připomenout skutečnost, že integrace je oboustranným procesem mezi cizincem a majoritou. Z toho vyplývá, že do cílové skupiny integrační politiky spadá také majoritní společnost, tj. občané České republiky, kteří se prostřednictvím různorodých integračních projektů spolupodílejí na procesu začleňování cizinců do společnosti.

Do cílové skupiny naopak nepatří státní občané členských států Evropské unie, avšak podle Usnesení vlády ČR ze dne 9. února 2011 budou moci v případě nezbytné nutnosti také využít některých integračních aktivit a opatření. Dále nejsou do cílové skupiny zahrnuti žadatelé o mezinárodní ochranu (azyl) a osoby, kterým již byla mezinárodní ochrana udělena.

Instituce zapojené do integrační politiky ČR a jejich činnost

Integrace cizinců je komplexním jevem, který se dotýká mnoha oblastí. Proto je do této problematiky zapojena Evropská unie, která poskytuje podporu členským státům, včetně České republiky, především prostřednictvím finančních zdrojů z programů Evropského sociálního fondu (ESF) a Evropského fondu pro integraci státních příslušníků třetích zemí (EIF). V rámci státu se touto problematikou zabývají zejména resorty Ministerstva vnitra, Ministerstva práce a sociálních věcí, Ministerstva zahraničních věcí a Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy, jenž se podílí na integrační politice hlavně tvorbou zákonů, právních předpisů a vyhlášek, které upravují podmínky pobytu a integrace cizinců v České republice. Prostřednictvím tiskových materiálů, příruček a webových

stránek poskytují potřebné informace cizincům, pracovníkům rozmanitých oborů, jichž se daná problematika dotýká a také široké veřejnosti. Dalšími partnery, kteří se podílí na úspěšném plnění integrační politiky ČR, jsou kraje, nestátní neziskové organizace, včetně organizací cizinců a další občanská sdružení.

Největší podíl na politice integrace cizinců nese Ministerstvo vnitra ČR (dále jen MVČR), jelikož na něj byla převedena hlavní odpovědnost za realizaci a koordinaci Koncepce integrace cizinců na území České republiky.

Činnost Ministerstva vnitra ČR

Činnost MVČR se v rámci integrace cizinců orientuje zejména na intenzivní opatření v místech významného soustředění cizinců a na rozvoj spolupráce s regionální a lokální veřejnou správou. Zaměřuje se také na rozšíření spektra subjektů, které podporují integraci, jejich vzájemnou spolupráci a sdílení zkušeností v této oblasti působení. Velký důraz je také věnován hledání nových nástrojů integrace, které by usnadnily realizaci integračních opatření na regionální a místní úrovni (MVČR [online]: *Zpráva o situaci v oblasti migrace a integrace cizinců na území České republiky v roce 2010*).

Mezi nejdůležitější činnosti MVČR patří:

a) podpora projektů na regionální a lokální úrovni

Předpokladem úspěšné integrace cizince do české společnosti je aktivní zapojení subjektů na regionální a lokální úrovni. Z tohoto důvodu byla ve všech krajích ČR zřízena pozice krajského koordinátora, do jehož kompetence spadá mimo jiné také koordinace integrace cizinců v kraji. Ve většině krajů a i v některých obcích již také vznikly poradní platformy, kde se pravidelně scházejí zástupci institucí a organizací, jež se mohou podílet na integraci. Společně pak hodnotí situaci cizinců v regionu, identifikují problémové oblasti a snaží se o jejich řešení prostřednictvím praktických či systémových změn ve vztahu k příslušným orgánům.

MVČR v roce 2009 také podpořilo vznik nového nástroje, sloužícího k realizaci regionální integrační politiky – tzv. regionální Centra na podporu integrace cizinců (dále jen Centra), které zčásti financuje Evropská unie z Evropského fondu pro integraci příslušníků třetích zemí (EIF). Centra jsou zřízena rozdílnými subjekty; realizátoři byli zvoleni ve výběrovém dotačním řízení poté, co předložili své projekty. Jsou jimi občanské

sdužení (Poradna pro integraci v Ústeckém kraji), kraj (v Jihomoravském kraji) a Správa uprchlických zařízení (v Jihočeském, Karlovarském, Libereckém, Moravskoslezském, Olomouckém, Pardubickém, Plzeňském a Zlínském kraji). Aktuálně, tedy v roce 2012, fungují tato Centra již v deseti ze čtrnácti krajských měst České republiky a plní funkci informačního střediska pro cizince. Slouží také jako nástroj pro realizaci integrační politiky v regionu – zajišťují ve spolupráci s krajem poskytování informací, poradenství a kurzy češtiny a socio – kulturní orientace pro cizince, dále pak monitorují situaci cizinců v kraji a podporují rozvoj občanské společnosti.

Dále se MVČR podílí na realizaci tzv. emergentních projektů. Ty zajišťují integrační opatření k řešení aktuální či potencionální krizové situace ve městech, kde je významný počet zahraničních pracovníků a reagují tak na problémy v důsledku skokového nárůstu počtu cizinců v daných městech, na propouštění zahraničních pracovníků a vznik uzavřených komunit cizinců, které jsou příčinou napětí mezi místními obyvateli a cizinci. Nejdůležitějším záměrem těchto projektů však je snaha poskytnout samosprávám měst prvotní podnět k vytvoření vlastní integrační strategie. Součástí samotného projektu je tedy v první řadě vstupní monitoring postavení cizinců a analýza místních problémů. Na základě analýzy se pak vytvoří a realizuje komplexní soubor integračních aktivit, který má tyto problémy redukovat či zcela odstranit (MVČR, 2011). Nabyté zkušenosti, získané z těchto projektů, jsou pak obvykle uplatňovány i v dalších městech s podobnými problémy.

Emergentní projekty se např. v roce 2010 realizovaly v přímé spolupráci MVČR s magistráty měst v Havlíčkově Brodě, Pardubicích, Plzni a v městských částech Prahy 12 a 14 (MVČR, 2011). Kromě samosprávy se na projektech podílely také nestátní neziskové organizace, školy, mateřská či rodičovská centra a sportovní kluby.

b) posílení informovanosti

Vzhledem k častým změnám v legislativě ČR je nutné neustále zvyšovat informovanost cizinců o jejich právech a povinnostech spojených s pobytem zde. MVČR zajistilo distribuci „*Informační publikace pro cizince*“ v sedmi jazykových verzích (česky, anglicky, rusky, ukrajinsky, vietnamsky, mongolsky a moldavsky), následně byla ve spolupráci s MPSV vytvořena příručka „*Informace pro cizince s povolením k dlouhodobému pobytu*“, a to v pěti jazykových verzích. MVČR a MPSV dále společně provozují webovou stránku k integraci cizinců – www.cizinci.cz, kde jsou pro cizince

k dispozici nejen praktické informace, ale také adresáře kontaktů na Integrovaná centra a ostatní organizace a instituce v České republice. Jsou zde k nahlédnutí či stažení rovněž základní oficiální dokumenty k integraci cizinců, řešené projekty z této oblasti, články a monografie, tudíž tyto stránky využívají také pracovníci státní správy či ostatní subjekty zabývající se integrací.

Průběžně jsou aktualizovány také informace na portálu MVČR (www.mvcr.cz) v sekci Azyl, migrace a integrace, kde se cizinci mohou dozvědět informace a změny týkající se migrační a integrační politiky České republiky.

Probíhají také celorepublikové informační kampaně pro cizince v případě některých rozsáhlých změn v souvislosti s integrační politikou. Poslední taková informační kampaň proběhla v závěru roku 2010 v souvislosti s převodem kompetencí k udělování dlouhodobých pobytů a dlouhodobých víz z cizinecké policie na MVČR. V praxi to znamená, že namísto dřívějších oddělení cizinecké policie, jsou k vyřizování většiny záležitostí týkajících se pobytu cizinců na území ČR pověřena regionální pracoviště Odboru azylové a migrační politiky MVČR. Pracoviště cizinecké policie jsou dále příslušná především k ohlašování místa pobytu po příjezdu do republiky, prodloužení doby pobytu na území na krátkodobé vízum či vydání potvrzení o krátkodobém pobytu.

Činnost obcí, krajů a nestátních neziskových organizací

Obce a kraje jsou důležitými realizátory politiky sociální integrace cizinců, jelikož integrace se uskutečňuje především na regionální a lokální úrovni. Mohou tudíž poskytovat zpětnou vazbu ústředním orgánům státní správy o fungování integrační politiky na daném území, informují o problémech, které se zde vyskytují a navrhují také možná řešení, která jsou spojená s těmito problémy. V průběhu let se ukazuje, že některé obce a kraje přicházejí s praktickými podněty a připomínkami, které lze využít při tvorbě a realizaci integrační politiky cizinců.

Významnou roli v realizaci integrační politiky hrají také nestátní neziskové organizace (NNO), které cizincům ze třetích zemí nabízejí rozmanité sociální služby, právní poradenství, ale i různé kurzy či volnočasové aktivity. Pro svoji činnost získávají prostředky jak ze státního rozpočtu, tak z fondů EU, jako je např. EIF či ESF. Z hlediska sociální práce, se problémem ukazuje být především ta skutečnost, že jsou tyto organizace stále soustředěny především ve větších městech, tudíž existují regiony, kde dosud

nefunguje ani jedna nestátní nezisková organizace zabývající se touto problematikou. Řešením tohoto problému se zdají být Centra na podporu integrace cizinců, jenž se snaží mapovat situaci cizinců v celém regionu, a v případě potřeby mohou vytvářet ve spolupráci s různými subjekty v regionu „sít“ chybějících sociálních služeb pro tuto cílovou skupinu. Tyto Centra však stále nefungují ve všech krajích ČR.

Dalším problémem neziskového sektoru je především nízké povědomí cizinců o možnosti využití služeb neziskových organizací. Většina z těchto organizací totiž informuje o své činnosti pouze prostřednictvím letáků a internetových portálů a nové klienty získává většinou prostřednictvím klientů stávajících. Z toho vyplývá, že je nutné zlepšení propagace organizací a prezentace jejich služeb na veřejnosti tak, aby oslovily cílovou skupinu.

2.3.3 Zhodnocení integrační politiky ČR

Ačkoliv integrační politika ČR prošla od otevření hranic v roce 1989 značným vývojem, existují zde stále vážné nedostatky, které jsou České republice vytýkány jak odbornou veřejností, tak cizinci samotnými.

Zajímavý vhled, který se shoduje s kritikou, poskytuje studie z roku 2011 „*Migrant Integration Policy Index*“ (*MIPEX III*), jež se zabývá integrací cizinců třetích zemí, a kterou zrealizoval British Council spolu s hlavním partnerem pro výzkum – Migration Policy Group ve spolupráci s dalšími 37 partnery na národních úrovních, včetně expertních skupin, nevládních organizací, nadací, univerzit a výzkumných institucí. Vznik studie byl spolufinancován EU, v rámci EIF. První studie MIPEX byla vydána v roce 2004, další v roce 2007.

MIPEX III není studií o migraci, nýbrž o integraci cizinců. Nesleduje totiž zvyšování či snižování počtu cizinců, ale nejlepší zkušenosti v integraci těch, kteří již legálně pobývají v zemi. Tato studie tedy slouží jako příručka a interaktivní nástroj k posouzení, srovnávání a zlepšování integrační politiky. Objektivně posuzuje integrační politiky 27 zemí EU, Norska, Švýcarska, Kanady a USA pomocí 148 ukazatelů, které hodnotí přístup vlád k integraci a sestavuje tak obraz o možnostech imigrantů zapojit se do společnosti. Mezi zkoumané oblasti patří zejména mobilita pracovního trhu a vzdělání, dále pak účast cizinců na politickém dění, přístup ke státnímu občanství, trvalý pobyt a ochrana proti diskriminaci.

Česká republika podle této studie skončila v integraci cizinců z třetích zemí až na 19. místě s hodnocením politiky jako spíše nepříznivé. Nejlépe hodnoceno je Švédsko, ze střední a východní Evropy je to pak Slovinsko. Podle studie jsou právní podmínky v oblasti zaměstnanosti, rodiny, či vzdělání v ČR celkem dobře nastavené, ale problematicky se jeví jejich implementace a aplikace v praxi, což koresponduje s kritikou odborné veřejnosti.

Mezi nejvíce diskutované problémy integrační politiky ČR z pohledu této studie patří především:

- Byrokracie státního aparátu – dlouhé lhůty a dlouhodobá nejistota cizince při vyřizování žádostí všech typů, řada administrativních překážek, drobné diskriminace.
- Komplikovaná cesta k získání občanství – občanství lze v ČR získat až po 5 letech trvalého pobytu nebo azylu (před rokem 2006 to bylo po 10 letech), avšak není na něj právní nárok. Cizinci tak může být občanství odepřeno, i když splní veškeré podmínky (test českého jazyka, stálé zaměstnání, stálé bydlení, žádné dluhy na pojištění či daních). Chybí zde navíc reálná možnost českého občanství jako druhého občanství a děti a dokonce i vnoučata cizinců jsou při narození stále považováni za cizince.
- Nízká podpora cizinců na pracovním trhu – obtížný přístup k pracovnímu povolení i povolení k pobytu za účelem zaměstnání, přispívá k možné závislosti cizince na zprostředkovatelských agenturách, či na výkonu nelegálního zaměstnávání. Obcházením pracovního povolení se stalo živnostenské podnikání, k němuž je přístup snadný.
- Přístup k veřejnému zdravotnímu pojištění – odkázání rodinných příslušníků cizinců třetích zemí po dobu pěti let pobytu v ČR na komerční zdravotní pojištění, které nepokrývá celý rozsah zdravotní péče a je smluvní (přístup k veřejnému zdravotnímu pojištění mají cizinci s trvalým pobytem ČR; pokud nemají trvalý pobyt, pak mohou mít přístup k veřejnému zdravotnictví jako zaměstnanci zaměstnavatele, který má sídlo nebo trvalý pobyt v ČR). Do této kapitoly spadá také nemožnost bezplatné zdravotní péče pro nelegální migranty.
- Malé zapojení cizinců do veřejného života – cizinci (ani s trvalým pobytem) nemohou volit, být voleni, ani se nemohou stát členy politických stran. Také nejsou

zapojování do činnosti poradních orgánů integrace a nemají tak možnost ovlivnit zájmy své komunity ani integrační politiku ČR.

Naopak kladně bylo ve studii *MIPEX III* (2011) zhodnoceno přijetí antidiskriminačního zákona v roce 2007, který garantuje všem českým obyvatelům bez ohledu na rasu, národnost nebo náboženské vyznání rovné zacházení a rovné příležitosti. Nejlepší výsledky získalo Česko za rozsah práv, které cizincům připadá získáním trvalého pobytu, jako např. možnost pracovat bez specifických povolení či přístup k systému veřejné zdravotní péče.

Pozitivně jsou odborníky hodnoceny také všechny kroky, opatření a aktivity české vlády, které přispívají k lepší integraci cizinců – jako např. zřízení Center na podporu integrace cizinců a vznik emergentních projektů, propojení spolupráce státního aparátu na všech úrovních, zapojení neziskového sektoru do tvorby integrační politiky, atd. (více viz Kapitola 2.3.2).

3 Legislativní rámec

Legislativní rámec, který se týká problematiky integrace cizinců, je vymezen právním řádem České republiky a je v souladu se směrnicemi, nařízeními a doporučeními Evropské unie. Faktem je, že oblast cizineckého práva je velmi specifická, jelikož musí reagovat na proměnlivost a komplikovanost migrace a s ní souvisejících jevů.

Samotný právní řád České republiky je velmi rozsáhlý a normuje veškeré oblasti společenských vztahů v naší společnosti. Cizincům jejich znalost může pomoci např. při vyřizování pobytu v České republice, pokud budou hledat zaměstnání, vyřizovat si zdravotní pojištění, ale i v případě, že se budou chtít oženit či založí rodinu. Znalost zákonů a právních předpisů je žádoucí také pro státní občany České republiky, kteří se dostávají do právních vztahů s cizinci – žijí s nimi, chtějí s nimi uzavřít sňatek, nebo je zaměstnávají.

Vzhledem k existenci velkého množství zákonů, které se týkají integrace cizinců v ČR, specifikuji v této kapitole pouze nejvýznamnější z nich. Přehled ostatních zákonů, jež se dotýkají této problematiky, je uveden na konci diplomové práce v příloze č. 2.

Mezi dva nejdůležitější zákony, které se dotýkají oblasti cizinecké problematiky, patří Zákon č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů a Zákon č. 325/1999 Sb., o azylu, ve znění pozdějších předpisů. S nimi se cizinci nejčastěji setkávají v případě, že se rozhodnou pobývat na území České republiky a žádají zde o pobyt. Jako největší problém se jeví fakt, že se cizinci obecně v zákonech jen těžko orientují a mají problémy s porozuměním jednotlivých ustanovení. Unikají jim tak základní souvislosti a oni jsou většinou nuceni vyhledat pomoc, buď v neziskových organizacích či občanských sdruženích, nebo přímo u úředníků státní správy, neboť si sami s výkladem zákonů nevědí rady. Ačkoliv se vláda ČR snaží o transparentnost zákonů, tento problém zůstává prozatím nevyřešen.

Vzhledem k povaze mé práce, která se zabývá integrací cizinců ze třetích zemí, se zde dále budu zabývat pouze Zákonem o pobytu cizinců (Cizineckým zákonem). Ten bývá vnímán odbornou i laickou veřejností i samotnými cizinci jako příliš restriktivní, především z hlediska velkého množství formálních požadavků, které klade na cizince, bez ohledu na to, zda chtějí na území ČR pobývat krátkodobě či dlouhodobě. Vyřizování množství podmínek tak dává vyniknout byrokracii, která v této oblasti všeobecně panuje.

3.1 Zákon č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území ČR

Tento zákon upravuje v návaznosti na přímo použitelný právní předpis Evropských společenství podmínky vstupu cizince na území České republiky a vycestování cizince z území, stanoví podmínky pobytu cizince na území a vymezuje působnost Policie České republiky, Ministerstva vnitra a Ministerstva zahraničních věcí v této oblasti státní správy (§1 Zákona č. 326/1999 Sb.). Zákon prošel novelizací, která vstoupila v platnost 1. 1. 2011 a přináší tak celou řadu změn v oblastech, které budou také popsány v následujícím textu.

Zákon o pobytu cizinců rozlišuje tedy podmínky vstupu a pobytu na území ČR pro občany EU (stejně podmínky platí také pro občany Švýcarska, Lichtenštejnska, Norska a Islandu) a jejich rodinné příslušníky a cizince z třetích zemí.

Pro občany zemí EU, Švýcarska, Lichtenštejnska, Norska a Islandu a jejich rodinné příslušníci se podmínky vstupu a pobytu nezměnily. Mohou tedy, na základě práva volného pohybu a pobytu, vstoupit na území ČR s platným dokladem totožnosti a pobývat zde po neomezenou dobu bez povinnosti žádat o oprávnění k pobytu. Pokud se rozhodnou pobývat v ČR déle než 30 dní, mají povinnost ohlásit místo svého pobytu na příslušném pracovišti cizinecké policie, a to do 30 dní po příjezdu do republiky. Pokud budou tyto občane pobývat na území ČR déle než 3 měsíce, mohou žádat potvrzení o přechodném pobytu na území ČR pro sebe i pro své rodinné příslušníky. Toto potvrzení pak občanu vydá MVČR (Zákon č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území ČR).

Zákon dále vymezuje podmínky vstupu a pobytu na území ČR pro cizince z třetích zemí. Ti mohou na území ČR pobývat přechodně či trvale. Přechodným pobytem je pobyt na krátkodobé vízum (do 90 dnů pobytu a v případě vybraných zemí i pobyt bez víza). Žádost o krátkodobé vízum i žádost o prodloužení doby pobytu na území ČR podává cizinec na policii. Žádost o dlouhodobé vízum (nad 90 dnů) pak cizinec nadále podává na zastupitelský úřad mimo území ČR. Nově o udělení dlouhodobého víza rozhoduje MVČR a toto vízum je vydáváno na konkrétní dobu, max. však na 6 měsíců (dříve max. na 1 rok). Pro udělení víza je nutné prokázat účel pobytu, např. za účelem zaměstnání, podnikání, studia, sloučení rodiny, apod. Pokud cizinec uvede jako účel pobytu zaměstnání, je povinen přidat ke své žádosti povolení k zaměstnání. „Novinkou“ v této oblasti je zavedení institutu tzv. modrých karet (tj. povolení k pobytu na území ČR po dobu delší než 3 měsíce za účelem zaměstnání na pracovní pozici vyžadující vysokou kvalifikaci, tzn. řádně

ukončené vzdělání nebo vyšší odborné vzdělání, které trvalo alespoň 3 roky; jednou z podmínek pro vydání modré karty je hrubá měsíční nebo roční mzda alespoň ve výši 1,5 násobku průměrné hrubé roční mzdy). V případě, že chce cizinec změnit účel pobytu ze zaměstnání na podnikání, může o tuto změnu požádat, pokud alespoň 2 roky již na našem území pobývá. Žádost o dlouhodobé vízum za účelem podnikání podává nově nejen cizinec, který v ČR zamýšlí podnikat jako osoba samostatně výdělečně činná, ale také cizinec, který hodlá na území pobývat jako statutární orgán či člen statutárního orgánu obchodní společnosti či družstva. Nově je také žadatel o tohoto víza za účelem podnikání povinen absolvovat pohovor na zastupitelském úřadu.

Dalším „stupněm“ je pak povolení k dlouhodobému pobytu (pobyt delší než 6 měsíců). Žádost může podat cizinec, který žije na území ČR na základě dlouhodobého víza, hodlá zde pobývat déle než 6 měsíců a trvá účel jeho pobytu. Žádost je cizinec povinen osobně donést na pracoviště MVČR (to platí i pro žádost trvalého pobytu v ČR), které tento typ pobytu také uděluje (Zákon č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území ČR).

Nejčastěji po 5 letech nepřetržitého pobytu v ČR pak mohou cizinci z třetích zemí požádat o české občanství, což je postavení, které se blíží postavení občanů ČR (až na výjimky – např. volební právo). O udělení českého občanství rozhoduje MVČR a není na ně právní nárok. Pokud chce cizinec získat státní občanství, musí doložit účel svého pobytu, doklad o zajištění prostředků k trvalému pobytu a doklad o složení zkoušky z českého jazyka na úrovni A1 (tato podmínka platí od roku 2009). Podmínkou je také řádné plnění zdravotního a sociálního pojištění, placení daní a odvodů. Cizinec nesmí být také v posledních 5 letech trvalého pobytu v ČR pravomocně odsouzen za úmyslný trestní čin (Zákon č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území ČR).

Další významná změna, kterou novela „Zákona o pobytu cizinců“ přinesla, se týká cizinecké policie. Můžeme se jen domýšlet, zda k této změně napomohla dlouhodobá kritika cizinecké policie ohledně nedostatečných jazykových kompetencí pracovníků a jejich neschopnosti či neochoty v cizím jazyce komunikovat. Kritice byla podrobena také kvalita informací, které pracovníci cizinecké policie poskytovali, nebo organizační nedostatky, jako byly např. dlouhé čekací fronty, nebo nutnost opakovaných návštěv (Rákoczyová, Trbola, 2009). Otázkou zůstává, zda tato změna přinese lepší výsledky.

Výše avizovanou změnou je tedy přesun značné části rozhodovacích pravomocí cizinecké policie na MVČR. V praxi to znamená, že byla zrušena některá pracoviště cizinecké policie, u dalších pracovišť byla změněna adresa i působnost a značná část záležitostí souvisejících s pobytem cizinců na území ČR jsou nově příslušná regionálním pracovištím Odboru azylové a migrační politiky MVČR. Pracoviště cizinecké policie jsou dále příslušná k ohlašování místa pobytu na území po příjezdu do ČR, k prodloužení doby pobytu na území na krátkodobé vízum či vydání potvrzení o krátkodobém pobytu, a bez ohledu na druh pobytu k vydání potvrzení o oprávněnosti pobytu na území vyžadovaného matričním úřadem před uzavřením manželství. Dále pak k ověřování pozvání a kontrolu legálnosti pobytu na území ČR (Zákon č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území ČR).

Oproti tomu regionálním pracovištím Odboru azylové a migrační politiky MVČR, jejichž počet se díky novele zvýšil, se významně rozšířila agenda spojená s trvalými pobyty. Na těchto pracovištích nově podávají cizinci žádost o prodloužení doby pobytu na dlouhodobé vízum (avšak žádost o udělení dlouhodobého víza je třeba podat na zastupitelském úřadě ČR v zahraničí), žádost o povolení k dlouhodobému pobytu či prodloužení jeho platnosti nebo žádost o vydání povolení k trvalému pobytu (Zákon č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území ČR).

4 Cizinci v České republice

Cizinci, kteří pocházejí z cizích zemí a žijí trvale či dlouhodobě v České republice, stále výrazněji ovlivňují demografický vývoj u nás, čímž se zvyšuje také jejich vliv v rozmanitých oblastech ekonomického a sociálního života země. Od roku 1989 do současnosti se Česká republika proměnila ze země tranzitní, na zemi cílovou pro mnoho cizích státních občanů (Aktualizovaná Koncepce integrace cizinců, 2006).

Všechny statistické údaje týkající se migrace cizinců v České republice zpracovává Český statistický úřad v rámci „Koncepce integrace cizinců“, která je každoročně aktualizována usnesením vlády ČR. Poslední aktuální kompletní data týkající se migrace cizinců v ČR jsou k dispozici za rok 2010 a byly zveřejněny na webu ČSÚ 30. 12. 2011 v jejich publikaci „Cizinci v ČR 2011“. Z tohoto důvodu uvádím ve své práci údaje o cizincích za rok 2010.

Na území České republiky bylo tedy ke dni 31. 12. 2010 evidováno 424 291 legálně žijících cizinců. Z toho 188 952 z nich má zde trvalý pobyt a 226 803 cizinců má některý z typů dlouhodobých pobytů nad 90 dnů. To jsou přechodné pobyty občanů EU a jejich rodinných příslušníků, víza nad 90 dnů a povolení dlouhodobých pobytů občanů mimo zemi Evropské unie (ČSÚ, 2011).

Co se týče cizinců, kteří nabyli státního občanství České republiky, jsou k dispozici údaje za rok 2009, kdy státního občanství České republiky nabylo celkem 1621 osob. Podle §7 Zákona č. 40/19993 Sb. bylo státní občanství uděleno 1128 osobám a také 431 bývalých slovenských občanů je na základě stejného zákona nabylo prohlášením. Státní občanství ČR získalo také 173 osob, které byly bývalými československými státními občany (ČSÚ, 2011).

4.1 Zastoupení cizinců v krajích ČR dle státní příslušnosti

Jak bylo již řečeno (viz Kapitola 4) v České republice bylo ke dni 31. 12. 2010 evidováno 424 291 legálně žijících cizinců. Z toho 135 408 cizinců je z členských států EU a 288 883 cizinců ze třetích zemí (ČSÚ, 2011).

Na území ČR žijí především cizinci z Ukrajiny, Slovenska, Vietnamu a Ruska. Nejvíce jich žije na území hlavního města Prahy a Středočeského kraje, kam se stěhují

nejen ze svých zemí původu, ale také z ostatních krajů ČR, především kvůli větší šanci nalézt zaměstnání (ČSÚ, 2011).

Vzhledem k povaze této práce je třeba si všimnout také zastoupení cizinců na území Ústeckého kraje. Žije jich zde zhruba 30 600, což je přibližně 7,2 % z celkového počtu všech cizinců pobývajících v České republice a tento kraj je tak čtvrtým nejpočetněji cizinci osídleným krajem (viz Tabulka 1). Je důležité říci, že v tabulce nejsou zahrnuty údaje o cizincích s platným azylem na území ČR (ČSÚ, 2011).

Tabulka 1: Cizinci podle vybraných státních občanství, cizinci - občané EU a občané třetích zemí v krajích ČR k 31. 12. 2010

ČR, kraje	Cizinci celkem	z toho státní občanství										ze zemí EU 27	z ostatních zemí
		Ukrajina	Slovensko	Vietnam	Rusko	Polsko	Německo	Moldavsko	Mongolsko	Bulharsko	Spojené státy		
Česká republika	424 291	124 281	71 780	60 289	31 807	18 242	13 871	8 860	5 576	6 927	6 074	135 408	288 883
Hl. m. Praha	148 447	49 180	17 570	10 706	18 703	1 955	2 549	3 072	759	2 384	3 823	34 409	114 038
Středočeský	57 757	19 734	12 814	6 160	4 220	2 245	916	1 744	574	1 220	579	19 453	38 304
Jihočeský	15 037	4 488	2 588	2 594	542	302	697	326	133	232	150	5 535	9 502
Plzeňský	25 175	6 997	4 996	5 847	284	673	2 135	632	170	521	113	9 722	15 453
Karlovarský	19 617	2 612	1 495	8 082	3 051	208	1 675	93	166	166	68	4 153	15 464
Ústecký	30 578	6 585	3 340	8 542	1 921	1 164	3 338	284	645	475	120	9 869	20 709
Liberecký	16 776	5 520	3 296	2 240	474	1 515	483	615	438	285	93	6 215	10 561
Královéhradecký	14 798	5 366	2 282	1 641	287	1 971	349	344	297	150	117	5 553	9 245
Pardubický	12 063	4 036	2 522	1 684	193	1 235	145	262	357	241	90	4 610	7 453
Vysočina	8 023	2 683	1 613	1 259	146	199	200	290	558	98	53	2 419	5 604
Jihomoravský	35 953	12 250	7 204	4 605	990	700	489	768	939	544	397	11 628	24 325
Olomoucký	9 465	2 046	2 677	1 288	248	539	353	239	113	136	146	4 318	5 147
Zlínský	8 032	1 163	3 202	903	233	322	206	120	396	81	114	4 354	3 678
Moravskoslezský	22 570	1 621	6 181	4 738	515	5 214	336	41	31	394	211	13 170	9 400

Zdroj: ČSÚ, 2011 (upraveno z materiálů Ředitelství služby cizinecké policie)

Ústecký kraj může být pro cizince atraktivní především pro svoji polohu na severozápadě České republiky a těsné sousedství se Spolkovou republikou Německo. Hospodářství kraje je výrazně orientováno především na průmyslovou výrobu; dále je zde zastoupen průmysl chemický a zpracovatelský, který nabízí možné pracovní příležitosti. Přímou v Ústí nad Labem je pak významným způsobem zastoupen průmysl chemický a průmysl potravinářský (WIKIPEDIE [online]).

V posledních letech však v celém kraji dochází k přeorientování na lehká odvětví průmyslu, čímž vzniká prostor pro vznik a rozvoj nových pracovních míst a chybějících služeb v kraji. Utlumení těžkého průmyslu v sobě nese také postupné zlepšování kvality životního prostředí v kraji, které patřilo v České republice k nejpoškozenějším. Tímto krokem se postupně začíná zvyšovat atraktivita Ústeckého kraje, a to jak z hlediska možného života zde, tak z hlediska zlepšení cestovního ruchu do této oblasti.

4.2 Zastoupení cizinců v Ústí nad Labem

Ústecký kraj je členěn do sedmi okresů. Počet cizinců, kteří pobývají přímo v okrese Ústí nad Labem, tvoří téměř 19% z celkového počtu cizinců pobývajících v Ústeckém kraji. Největší obcí a zároveň sídlem kraje je město Ústí nad Labem s 95 477 obyvateli, z toho 5770 obyvatel jsou zde žijící cizinci; nejvíce jsou zde zastoupeni občané Ukrajiny – 1984 cizinců, druhou nejpočetnější skupinu tvoří 1283 cizinců, kteří mají jiné občanství než ta, která jsou zastoupena ve statistikách ČSÚ (jedná se o komunity cizinců z Běloruska, Mongolska, Kazachstánu a některých afrických zemí, jako je Angola či Nigérie). Dále pak zde žijí cizinci z Vietnamu, Ukrajiny, Slovenska, Ruska a Polska, jak vyplývá z posledních dostupných údajů ČSÚ, které mapují situaci za rok 2010 (viz Tabulka 2). Je důležité říci, že v tabulce nejsou zahrnuty údaje o cizincích s platným azylem na území ČR (ČSÚ, 2011).

Tabulka 2: Cizinci podle okresů k 31. 12. 2010

Kraj, okresy	Cizinci celkem	z toho státní občanství				
		Vietnam	Ukrajina	Slovensko	Rusko	Polsko
Ústecký kraj	30 578	8 542	6 585	3 340	1 921	1 164
Děčín	4 494	1 881	467	391	120	448
Chomutov	5 269	1 617	1 015	637	114	202
Litoměřice	3 816	494	1 542	394	105	89
Louny	1 983	332	464	475	78	63
Most	3 532	1 100	315	413	76	152
Teplice	5 714	1 895	798	507	977	64
Ústí nad Labem	5 770	1 223	1 984	523	451	146

Zdroj: ČSÚ, 2011 (upraveno z materiálů Ředitelství služby cizinecké policie)

Abychom mohli hodnotit míru sociální integraci cizinců v Ústí nad Labem, je žádoucí také sledovat vývoj situace ohledně zvyšujícího či snižujícího se počtu cizinců v tomto okrese. Na počtu cizinců, žijících na daném území, závisí totiž tvorba a realizace

integračních programů a aktivit státní správy, neziskových subjektů a ostatních občanských sdružení. Jak je patrné, nejvyšší nárůst počtu cizinců zaznamenal Ústecký kraj v roce 2008, kdy zde žilo celkem 35 451 cizinců – významnou část z nich tvořili cizinci, kteří nemají občanství žádného z členských států EU. Následující roky počet cizinců, zde žijících, mírně klesá (viz Tabulka 3) (ČSÚ, 2011).

Tabulka 3: Cizinci v Ústeckém kraji - stav k 31. 12. 2010

	2008	2009	2010
Cizinci celkem	35 451	31 995	30 578
muži	22 801	19 756	18 628
ženy	12 650	12 239	11 950
Státní občanství			
ze zemí EU 27	11 854	9 487	9 869
z ostatních zemí	23 597	22 508	20 709
z toho:			
Ukrajina	8 894	7 847	6 585
Slovensko	3 350	3 283	3 340
Vietnam	9 344	8 997	8 542
Rusko	1 871	2 044	1 921
Polsko	1 205	1 164	1 164

Zdroj: ČSÚ, 2011 (upraveno z materiálů Ředitelství služby cizinecké policie)

Pro potřeby zhodnocení problematiky pracovní integrace cizinců v Ústí nad Labem, je nutná také znalost pracovního uplatnění cizinců. Umožňuje nám sledovat nejen dlouhodobý trend ve způsobech pracovního uplatnění cizinců, ale i úspěšnost jejich začleňování. V Ústeckém kraji je všeobecně dlouhodobě vysoká míra registrované nezaměstnanosti, která se promítá také do statistik zaměstnanosti cizinců. Zajímavostí je zde fakt, že pouze přibližně polovina všech cizinců, zde bydlících, má zaměstnání. Je vidět, že podnikání, na základě živnostenského oprávnění, má i v Ústeckém kraji stále se stupňující tendenci, což znamená, že se k tomuto způsobu uplatnění uchyluje stále větší počet cizinců (viz Tabulka 4).

Tabulka 4: Zaměstnaní cizinci v Ústeckém kraji k 31. 12. 2010

	2008	2009	2010
Bydlící cizinci celkem	35 451	31 995	30 578
<i>Zaměstnaní cizinci</i>	<i>15 649</i>	<i>14 161</i>	<i>14 434</i>
v tom:			
ze zemí EU 27	3 718	3 720	4 384
z ostatních zemí	11 931	10 441	10 050
v tom:			
<i>evidovaní na úřadech práce</i>	<i>7 636</i>	<i>6 026</i>	<i>6 561</i>
z toho ženy	2 367	1 907	2 103
<i>s platným živnostenským oprávněním</i>	<i>8 013</i>	<i>8 135</i>	<i>7 873</i>
z toho ženy	2 255	2 265	2 228

Zdroj: ČSÚ, 2011 (upraveno z materiálů MPSV ČR – SSZ, MPO ČR, Ředitelství služby cizinecké policie)

5 Organizace působící v Ústí nad Labem

Organizací, které se zabývají pomocí cizincům, není v Ústí nad Labem mnoho. Potřeby této cílové skupiny pokrývá především neziskový sektor, který je zde zastoupen dvěma institucemi: Komunitním multikulturním centrem Poradny pro integraci v Ústí nad Labem a občanským sdružením OBERIG.

Komunitní multikulturní centrum PPI v Ústí nad Labem a občanské sdružení OBERIG působí v Ústí nad Labem již několik let a nabízejí své služby cizincům; zejména cizincům třetích zemí, na které se zaměřuji ve své diplomové práci. Právě proto jsem se rozhodla v následující kapitole tyto dvě organizace blíže specifikovat.

Tyto dvě organizace samozřejmě také úzce spolupracují jak se státním aparátem (jako je Regionální oddělení pobytu cizinců v rámci Odboru azylové a migrační politiky MVČR, Krajský úřad Ústeckého kraje, Statutární město Ústí nad Labem a Oblastní ředitelství služby cizinecké policie Ústí nad Labem), tak s ostatními subjekty, které se problematikou integrace cizinců zabývají. Jde především o organizace, jako je např. Člověk v tísni (jenž má také pobočku v Ústí nad Labem, ale nezaměřuje svou činnost přímo na cizince), Sdružení občanů zabývajících se emigranty (SOZE), či Organizace pro pomoc uprchlíkům (OPU).

Ráda bych zde ještě podotkla, že k charakteristice následujících dvou institucí jsem využila jak webových portálů obou organizací, tak jejich výročních zpráv, které jsou volně k dispozici, buď v sídlech organizací, nebo na jejich internetových portálech. Některé poznatky jsem také vytěžila z informací, které jsem získala v průběhu celého loňského roku, kdy jsem měla možnost pobývat v rámci své školní praxe v Centru na podporu integrace cizinců v Komunitním multikulturním centru Porady pro integraci v Ústí nad Labem.

5.1 Komunitní multikulturní centrum PPI v Ústí nad Labem

Komunitní multikulturní centrum Poradny pro integraci v Ústí nad Labem (dále jen KMC PPI) založila Poradna pro integraci ve spolupráci s cizinci zde žijícími v roce 1999. Hlavním cílem centra je pomáhat při integraci azylantů a cizinců, kteří dlouhodobě pobývají v Ústeckém kraji. Nejčtenější skupinu, která využívá služeb KMC PPI, tvoří lidé

z Vietnamu, Ukrajiny, Ruska, Běloruska, Mongolska, Kazachstánu a Angoly (Výroční zpráva PPI za rok 2011).

Mezi služby, které KMC PPI cizincům nabízí, patří zejména sociální poradenství, dále pak sociální a právní pomoc především ve vztahu k právnímu systému v České republice. KMC PPI zajišťuje také zprostředkování informací o profesních možnostech, doprovod a odbornou asistenci při komunikaci s úřady a právní zastupování cizinců při porušování jejich lidských a občanských práv. Cizinci zde mohou také navštěvovat kurzy českého jazyka, socio-kulturní orientace pro cizince a různé další vzdělávací akce.

KMC PPI také pořádá v Ústí nad Labem různé etnické večery, organizuje setkávání komunit a také multikulturní akce, z nichž nejznámější je každoroční festival Barevná planeta, který představuje kultury národů cizinců, kteří v Ústí nad Labem žijí.

5.1.1 Centrum na podporu integrace cizinců v Ústeckém kraji

Díky neustále rostoucímu počtu cizinců v tomto kraji, se KMC PPI zapojilo do projektu „Centrum na podporu integrace cizinců“, který vychází z vládního dokumentu „Koncepte integrace cizinců“ a je realizován ve vybraných krajských městech České republiky. Projektu se KMC PPI ujalo, tudíž Centrum na podporu integrace cizinců v Ústeckém kraji zahájilo svou činnost 1. 4. 2009.

Centrum cizinců bylo zřízeno především díky finanční podpoře Evropského fondu pro integraci státních příslušníků třetích zemí (EIF) a dotací z Ministerstva práce a sociálních věcí. Díky dalším partnerům, jako je Krajský úřad Ústeckého kraje, Statutární město Ústí nad Labem, Oblastní ředitelství služby cizinecké policie Ústí nad Labem, Kurdské občanské sdružení v České republice, Svaz Vietnamců v České republice a Diecézní charita Litoměřice, se projekt centra cizinců daří dostávat do povědomí nejen cizinců, ale i široké veřejnosti.

Cílovou skupinu uživatelů Centra tvoří státní příslušníci třetích zemí pobývajících na území členského státu legálně v režimu zákona o pobytu cizinců 326/1999 Sb. (do cílové skupiny nespádají občané EU a státní příslušníci třetích zemí, kteří podali žádost o mezinárodní ochranu, o níž dosud nebylo pravomocně rozhodnuto, nebo kteří požívají postavení uprchlíka nebo status doplňkové ochrany).

Je třeba podotknout, že na Centrum se mohou anonymně obrátit všichni cizinci, kteří žijí v Ústeckém kraji, ale pokud nespádají do cílové skupiny, je jim pomoc poskytnuta pouze jednorázově. Pokud do ní klienti spadají, mohou se zúčastnit jakýkoliv aktivit. V případě, že využívají služeb sociálního a právního poradenství, musí s pracovníkem Centra sepsat Souhlas s poskytnutím osobních údajů, je jim založena složka a následně je s nimi spolupracováno a je jim pomáháno v oblastech, v kterých pomoc potřebují.

Mezi hlavní cíle Centra cizinců patří tvorba dlouhodobé a koncepční podpory integrace cizinců z třetích zemí. Centrum je iniciátorem, organizátorem i realizátorem aktivit, které podporují sociální, právní, jazykové a kulturní postavení cizinců z třetích zemí v Ústeckém regionu. Úkolem je zajistit vytvoření regionální poradní platformy, která bude řešit jejich aktuální problémy, tudíž zde vznikne prostor pro lepší komunikaci a podávání podnětů na přijímání opatření, jež reagují na aktuální poptávku v otázkách integrace.

Posláním Centra cizinců je integrace cizinců do všech oblastí života a posilování jejich postavení v ČR v oblasti sociální, právní, jazykové a kulturní. Dále podporuje původní kulturní a historickou identitu každého jedince a přispívá tím k rozvoji vzájemné tolerance a respektu v české společnosti. Toto poslání je naplňováno prostřednictvím poskytovaných služeb. Tyto služby rozšiřují stávající služby KMC, tudíž zde klienti mohou využít sociálního a právního poradenství, účastnit se kurzů českého jazyka a socio-kulturních kurzů a dalších aktivit.

V roce 2011 bylo Centrem úspěšně realizováno a zakončeno celkem 24 kurzů českého jazyka pro cizince. Na tyto kurzy navázalo 28 kurzů socio – kulturní orientace, které byly realizovány v celém Ústeckém kraji. Další kurzy socio – kulturní orientace proběhly tzv. „zážitkovou metodou“, kdy byla vždy vybrána jedna oblast ze spektra sociokulturních témat (např. hlavní město ČR, přírodní lokalita, atp.), a ta se pak účastníkům kurzu přiblížila skrze praktickou aktivitu, např. návštěvu Prahy. Tímto způsobem byly zrealizovány celkem 4 kurzy. V neposlední řadě byly také otevřeny kurzy cizích jazyků pro veřejnost, a sice kurzy: arabštiny, vietnamštiny, ruštiny, angličtiny, francouzštiny, japonštiny a němčiny. Podařilo se zrealizovat také kurz vietnamského a anglického jazyka pro děti (Výroční zpráva PPI za rok 2011).

5.2 Občanské sdružení OBERIG

Občanské sdružení OBERIG bylo založeno v roce 2003, a sice skupinou imigrantů z Východní Evropy. V současné době sdružuje převážně občany Ukrajiny, Ruska, Moldávie a Běloruska. Hlavním úkolem tohoto sdružení je integrace cizinců a neformální vzdělávání mládeže.

Posláním organizace je tedy zejména poskytování pomoci imigrantů z řad ruské a ruský mluvící komunity, která žije v Ústeckém kraji, při jejich integraci do běžného života v české společnosti, a to především pomocí sociálního a právního poradenství a vzdělávacích aktivit. Dále se pak snaží také o vytvoření multikulturního zázemí pro mladé lidi, a to prostřednictvím informačních a kulturních aktivit a mezinárodních výměn mládeže.

Děje se tak prostřednictvím poskytovaných služeb, které sdružení poskytuje také terénně. Mezi nabízené služby patří sociální a právní poradenství, dále pak sociálně – aktivizační služby pro rodiny s dětmi a sociálně – terapeutické činnosti, které se zaměřují především na podporu a nácvik sociálních kompetencí rodičů, na rozvoj osobnostních schopností dítěte a předcházení sociálního vyloučení. Cizinci se zde mohou také zúčastnit výchovných a vzdělávacích kurzů, jako jsou např. kurzy českého jazyka pro cizince a kurzy multikulturní výchovy, které sdružení nabízí také ve školách v Ústeckém kraji.

Je důležité říci, že občanské sdružení OBERIG v rámci svých projektů spolupracuje i s jinými organizacemi, včetně podnikatelských subjektů, tudíž svoji činnost může propagovat různými prostředky, což přispívá k tomu, že povědomí široké veřejnosti o této organizaci roste.

Díky podpoře Ministerstva práce a sociálních věcí, Komunitní nadace Euroregionu Labe a individuálních dárců, bylo v roce 2006 zřízeno tímto občanským sdružením také Informační a vzdělávací středisko pro cizince v Ústí nad Labem „Slovanský dům“. Cílem tohoto střediska je poskytnout cizincům žijícím v Ústeckém a Libereckém kraji pomoc při jejich prvních krocích k integraci do společnosti, a tím napomoci k jejich lepšímu uplatnění na trhu práce. Součástí tohoto střediska je také Sociální poradna a Multikulturní centrum, kde jsou poskytovány výše uvedené služby.

Sociální poradna poskytla prostřednictvím odborného sociálního poradenství v roce 2010 své služby celkem 310 uživatelům, z toho 264 cizincům v Ústí nad Labem a 49 v Liberci (Výroční zpráva občanského sdružení OBERIG za rok 2010).

V průběhu roku 2010 také Informační a vzdělávací středisko tohoto občanského sdružení realizovalo ve spolupráci s Magistrátem města Ústí nad Labem a Krajským úřadem Karlovarského kraje za finanční podpory MŠMT projekt „Multikulturní vzdělávání mládeže na pozadí migrující Evropy“, který měl za úkol přiblížit tematiku integrace žákům základních a středních škol, a to prostřednictvím otevřené diskuze, které se aktivně účastnili také mladí cizinci dlouhodobě či trvale žijící v ústeckém regionu. Počet těchto zrealizovaných přednášek v roce 2010 byl 38, z toho 29 přednášek proběhlo na ZŠ, 6 na SŠ a 3 na VŠ. Celkem se těchto přednášek účastnilo dohromady 802 osob, a to včetně učitelů. Pro pedagogy pak byly v rámci tohoto projektu zrealizovány dva interkulturní semináře, a to v Ústí nad Labem a v Sokolově (Výroční zpráva občanského sdružení OBERIG za rok 2010).

Na tyto aktivity dále navázalo natáčení dokumentárního filmu o životě několika cizinců z řad středoškoláků a jejich rodin. Tento dokument byl prezentován veřejnosti v roce 2011.

6 Metodologie výzkumu

6.1 Motivace a cíle výzkumu

Nejvýznamnější podnětem, který mě vedl ke zpracování tohoto tématu, pro mě byl dlouhodobý zájem o život cizinců třetích zemí v České republice. Již při svém předchozím studiu jsem měla možnost seznámit se s teoretickými aspekty této problematiky a následně pak absolvovat v rámci výuky praxe v různých typech organizací, které se zaměřovaly na tuto cílovou skupinu. Protože jsem se postupem času setkala s několika cizinci a měla jsem možnost seznámit se s jejich problémy v České republice, rozhodla jsem se tuto problematiku prozkoumat hlouběji.

Moje pozice jakožto osoby výzkumníka nebyla jednoduchá. Můj výzkum mohl být v tomto směru ovlivněn určitým osobním vhladem do této problematiky a také předchozími zkušenostmi s cizinci. Abych zabránila ovlivnění, ať už v negativním nebo v pozitivním slova smyslu, snažila jsem se k výzkumu přistupovat maximálně otevřeně a dbát především na osobní vnímání a interpretace účastníků výzkumu.

Hlavním cílem výzkumu bylo **zjistit, jaké zkušenosti mají s pracovní a sociální integrací cizinci žijící v Ústí nad Labem**. Aby byl výzkum komplexnější, rozhodla jsem se jejich pohled na danou problematiku provázat se zkušenostmi pracovníků organizací, kteří se integrací zabývají v rámci své profese.

Související výzkumné otázky, které pomohou k naplnění výzkumného cíle, jsem si v rámci zadaného tématu uspořádala následovně:

1. Jak cizinci rozumí pojmu integrace a jak hodnotí proces integrace?
2. Existuje nějaká vzájemná vazba mezi integrací pracovní a integrací sociální?
3. Jaká je informovanost cizinců o formách pomoci v procesu integrace?
4. Jakou roli v procesu pracovní a sociální integrace hrají instituce působící v Ústí nad Labem?
5. Jaké existují bariéry pracovní a sociální integrace cizinců v Ústí nad Labem?

6.2 Metody výzkumu

Vzhledem k zaměření výzkumu a formulovaným otázkám této diplomové práce, byl v rámci metodologie zvolen jako nejvhodnější kvalitativní přístup. Disman (2000) uvádí, že kvalitativní výzkum je charakterizován jako nenumerické šetření a interpretace sociální reality. Posláním tohoto typu výzkumu je porozumění lidem v sociálních situacích; k tomuto porozumění používá induktivní logiky, kdy výzkumník získává jakékoliv data a informace, které přispívají k osvětlení výzkumných otázek, a následně mohou přispět k tvorbě nových hypotéz a teorií o fenoménech světa.

Je třeba si uvědomit, že kvalitativní výzkum má své výhody i nevýhody. Výhoda kvalitativního přístupu spočívá především v možnosti získat podrobné a ucelené informace o sledovaném jevu. Hlavní nevýhodou pak je to, že je získáno mnoho informací o malém počtu jedinců; z toho vyplývá problematická či nemožná generalizace výsledků výzkumu na populaci.

S ohledem na povahu výzkumných otázek byla z kvalitativních přístupů použita případová studie. „*V případové studii jde o detailní studium a zachycení složitosti jednoho nebo několika málo případů a o popis vztahů v jejich celistvosti. Předpokládá se, že důkladným prozkoumáním jednoho případu lépe porozumíme jiným podobným případům*“ (Hendl, 2008, str. 104).

Hlavní metodou výzkumu byl zvolen polostrukturovaný rozhovor. Polostrukturovaný rozhovor se vyznačuje tím, že si výzkumník předem připraví určitý seznam témat či otázek, které chce s respondentem během rozhovoru probrat. To znamená, že jádro rozhovoru tvoří závazné schéma, ale současně má výzkumník dostatečnou volnost k přizpůsobování formulací a pořadí otázek dle situace (Ježek, Vaculík, Wortner, 2006). Vzhledem k tomu, že byl rozhovor prováděn s dvěma skupinami respondentů, byly vytvořené dvě odlišné osnovy rozhovorů. V prvním případě, v rozhovoru s cizinci, byla probírána témata, jako jsou **důvody k příchodu do ČR**, jejich **pracovní zkušenosti v ČR**, **bydlení v ČR**, **znalost českého jazyka**, dále pak **rodinné vazby a sociální vztahy s majoritní společností a s ostatními cizinci**, v pracovním i mimopracovním prostředí, jejich **orientace v české společnosti**, s jakými problémy se zde setkávají a jak tyto problémy řeší, na koho se obrací se žádostí o pomoc, **zda využívají sociálních služeb**,

jakou mají **zdravotní péči**; jaká je jejich **reflexe vlastního postavení v ČR**, **jak hodnotí proces integrace**, jak vidí svojí **budoucnost v ČR**, atp.

V druhém případě, v rozhovoru s pracovníky institucí, bylo hlavním tématem především jejich vlastní vnímání a **náhled na současnou situaci cizinců v Ústí nad Labem**; kde vidí **problémy pracovní a sociální integrace cizinců**, z čeho plynou a jakým způsobem je řešit. Dalším tématem pak bylo, zda nabízené služby pokrývají potřeby, s jakými dalšími subjekty spolupracuje; zkušenosti s cizinci jako klienty, apod.

Poslední metoda, která doplnila techniky výše uvedené, pak byla analýza dat. Jedná se o analýzu primárních dokumentů, většinou výročních zpráv a internetových zdrojů institucí, které se nějakým způsobem dotýkají problematiky pracovní a sociální integrace cizinců (Hendl, 2008).

6.3 Charakteristika výzkumného vzorku a realizace výzkumu

Soubor účastníků výzkumu tvořilo celkem 7 osob, se kterými byly realizovány rozhovory. Vyjma jednoho rozhovoru, kdy dotazovaný nedal souhlas k nahrávání, byly všechny ostatní nahrávány na diktafon. Výše zmíněný rozhovor byl pak zachycen pomocí písemného záznamu.

První čtyři z celkového počtu sedmi respondentů byli cizinci, žijící v Ústí nad Labem. Za cizince byl v rámci tohoto výzkumu považován občan třetí země, který pobývá v České republice déle než jeden rok, bez ohledu na účel pobytu (tj. zaměstnání, samostatná výdělečná činnost, sloučení rodiny, studium, apod.). Do výzkumu naopak nebyli zařazeni občané členských států EU, žadatelé o azyl, azylanti a cizinci s trvalým pobytem v ČR, neboť jejich právní postavení a sociální situace v ČR je výrazně odlišná od ostatních.

Výběr respondentů z řad cizinců byl proveden tzv. „metodou sněhové koule“, kdy jsem nejprve prostřednictvím neziskové organizace oslovila cizince, který využíval jejich služeb. Ten mi pak doporučil další dvě osoby. Dalšího cizince, v pořadí čtvrtého respondenta, jsem oslovila prostřednictvím zahraničního studenta, s kterým jsem se osobně znala. Ten mi pak navrhl posledního, pátého účastníka tohoto výzkumu.

Účastníky výzkumu, z řad cizinců, se tedy staly: 1 muž z Angoly, 1 muž z Turkmenistánu, 1 muž z Ukrajiny, 1 žena z Běloruska a 1 žena z Vietnamu (u této

poslední respondentky byla výzkumu přítomna její „krajanka“, která se žíví jako překladatelka, aby pomohla překládat a upřesňovat možné nesrozumitelnosti v průběhu rozhovoru, z důvodu možné jazykové bariéry; respondentka neuměla příliš dobře česky, ale výzkumu se chtěla zúčastnit).

Zbylí dva účastníci výzkumu pak byli sociální pracovníci ze dvou neziskových organizací, které se zabývají poskytováním služeb cizincům v Ústí nad Labem. Tyto dvě organizace – Komunitní multikulturní centrum Poradny pro integraci v Ústí nad Labem a Občanské sdružení OBERIG - byly osloveny, protože jsou registrovanými poskytovateli sociálních služeb pro cizince; KMC PPI je zároveň realizátorem Centra pro podporu integrace cizinců v Ústeckém kraji.

Oba účastníci výzkumu z řad sociálních pracovníků organizací, pracují na svých pozicích několik let (3 a 5 let) a mají zkušenosti především s cizinci z třetích zemí.

Rozhovory s cizinci probíhaly v měsících duben - květen 2012, v jejich přirozeném prostředí a v čase, jež sami určili. Rozhovory proběhly jednou, trvaly v rozmezí 1,5 – 3 hodin a byly zaznamenány na diktafon. Z důvodu zachování anonymity jim byly změněny jména.

Rozhovor s jedním i druhým sociálním pracovníkem NNO, proběhl v měsíci květnu 2012, jednou a trval 1 – 1,5 hodiny. V jednom případě byl nahráván na diktafon a v druhém byl zaznamenán v písemné podobě. Místem rozhovorů byly kanceláře zúčastněných osob. Ve výsledcích jsou pak tyto osoby označeny zkratkou organizace, ve které působí, tzn., zkratkami (OBERIG) a (KMC PPI).

Po uskutečnění všech rozhovorů, jsem začala sebraná data zpracovávat. Rozhovory, které byly zaznamenány na diktafon, byly následně převedeny do textové podoby, a to pomocí doslovné transkripce. Poté proběhlo rozdělení těchto získaných dat do analytických jednotek a následovalo kódování, jež umožnilo kategorizaci a vyhodnocení dat. Analýza získaných a zpracovaných dat proběhla formou tzv. mnohopřípadové studie, kdy jsou zpracovány jednotlivé případové studie, které jsou následně zahrnuty do širšího hodnocení zkoumaného jevu.

7 Výsledky výzkumu

7.1 Případové studie

7.1.1 Benni

- Země původu: Namibie
- Věk: 48 let
- Délka pobytu v ČR: 9 let – od roku 2003
- Vzdělání: VŠ ekonomická

Důvody k příchodu do ČR

Benni pracoval v Namíbií několik let jako ekonom v jedné menší společnosti. Poté, co tuto práci ztratil, rozhodl se přestěhovat do Německa za bratrem, který tam už 5 let žil a živil se podnikáním v cestovním ruchu. Bratr ho udělal společníkem firmy a společně se rozhodli proniknout také na český trh. O ČR měl před svým příchodem pouze určitý druh informací – „sem věděl věci pro náš podnik, jako kolik cizinců tady ročně jede na dovolená, kolik utratí tady peněz...věděl sem, jaký památky sou v Praha a tak..“

Rodina

Benni přišel do ČR sám, ale po dvou letech, kdy žil v Praze, si našel v Ústí nad Labem partnerku – Češku a přestěhoval se za ní; mají spolu dvě děti, dceru (6 let) a syna (3 roky). Před rokem se rozešli a „ex přítelkyně“ se odstěhovala i s dětmi do Prahy. Benni je smí navštěvovat, kdy chce, vídá se s nimi průměrně jednou za 14 dní. Zbytek rodiny, vyjma bratra, který žije v Německu, má v Namíbií. Naposledy tam byl na návštěvě před 2 lety, jinak styky s rodinou udržuje prostřednictvím telefonátů a internetu. Pravidelně se také vídá s bratrem, který jezdí služebně jednou měsíčně do Ústí nad Labem.

Pracovní zkušenosti v ČR

Protože se přestěhoval do Čech za účelem rozšíření firmy, pracoval nejprve jako jednatel cestovní společnosti, která zprostředkovávala poznávací zájezdy do ČR. Tato práce ho bavila, protože měl flexibilní pracovní dobu, vydělával dost peněz a získával nové pracovní kontakty. Po roce v ČR, se však přestávalo firmě dařit, a tak se bratr rozhodl ukončit podnikatelskou činnost, a tak byl Benni nucen začít si hledat novou práci. V té

době si našel přítelkyni a přestěhoval se za ní do Ústí, kde se rozhodl podnikat. Z naspořených peněz si pronajal prostor, kde začal provozovat restauraci. Restauraci se však příliš nedařilo, proto tento prostor proměnil na obchod s africkým zbožím – „*to byla pro mě příležitost..lidi to neznali tady, byli zvědaví a chodili..(..) Musel sem pracovat, jinak konec...bych neměl vízum a musel vrátit domu..to už nebylo pro mě, měl sem tu ženu..*“ V začátcích podnikání mu nejvíce pomohl známý z Angoly, který bydlel v Děčíně a měl přehled o cizincích z Afriky, kteří žili v tomto regionu. „*On mi udělal mezi nima jako tu propagaci.*“ Obchod později (v roce 2008) rozšířil o další prostory, kde zřídil internetovou kavárnu. Domnívá se, že tento krok mu významně pomohl poznat další cizince a sblížil ho také se samotnými Čechy – „*víš, při práci se dozvíš moc věcí, poznáš lidi,..i z Česká republika i z jinde..dostaneš nabídky a můžeš s těma lidma pracovat zas na něčem jako..*“ Dodnes je zde na základě povolení k pobytu za účelem podnikání; obchod i kavárna mu prosperují, zaměstnává cizince i Čechy a uvažuje o tom, že by si do budoucna v Ústí nad Labem otevřel ještě hernu.

Bydlení

První dva roky v ČR, kdy žil v Praze, bydlel v bytě, který mu pronajímal známý jeho bratra z Německa. Poté se přestěhoval za svojí přítelkyní do Ústí nad Labem a začali spolu bydlet v panelákovém bytě na sídlišti, který společně koupili, ale byl napsán pouze na přítelkyni. Poté, co se rozešli, byt prodali, a od té doby bydlí v podnájmu v zařízené garsonce, kterou mu poskytla jeho známá, co má dům v Děčíně.

Znalost jazyka

Po příjezdu do ČR si zaplatil dvouměsíční intenzivní kurz češtiny u osobního lektora, který mu dal základy českého jazyka. Dál rozvíjel svojí znalost češtiny až po přestěhování do Ústí, protože s pracovními partnery v Praze jednal především v angličtině – „*já myslím, že nejvic mi pomohla moje přítelkyně...ta mě naučila česky, protože mě brala všude..předtím to bylo moc těžky mluvit..i sem se styděl trochu.*“ Se svými dětmi mluví česky i anglicky. Myslí si, že čeština patří k nejtěžším jazykům, které se kdy naučil (hovoří anglicky, francouzsky a německy – pozn.aut.). Říká, že je při konverzaci schopen formulovat svoje myšlenky v češtině, ale časování, skloňování je pro něj stále problémem, nad kterým se musí v řeči pozastavovat. Svoje záležitosti, i úředního charakteru, je schopen vyřídit v českém jazyce, ale domnívá se, že česky nebude pořádně umět nikdy –

„já myslím, že je dobrý, že mi lidi rozumí, když mluvím..rozumí co říkám, i když to říkám ne úplně dobře. (...) Umět česky je důležitý...češi jako pak jsou na mě vstřícnější..vidí, že se tu snažím.“

Orientace v majoritní společnosti

Protože přijel do ČR za účelem podnikání, musel mít odpovídající povolení k pobytu. To mu pomáhal zařídit již v Německu jeho bratr. Když přijel do Prahy, musel začít vyjednávat veškeré úřední záležitosti, týkající se firmy. Protože sám ještě téměř vůbec nemluvil česky, najal si právníka, který mu všechno vysvětlil a pomohl mu vybavit všechny odpovídající náležitosti. Postupem času se v zákonech naučil orientovat a myslí si, že svá práva a povinnosti zná velmi dobře. *„Já si myslím, že to jenom jde o jazyk, protože ale...zákony jsou stejné ve všechny země, tam malý rozdíly...problém je, že ze začátku nerozumíš“*. Rezervy nevidí ani tak v systému, jako v lidech a jejich neochotě – *„když někde přijdeš na úřad..tam jsou lidi, co tam pracují moc nepříjemný...třeba když sem byl na cizinecká policie, pro nějaký dokument..tak to bylo hrozný, ta pani byla našťvaná, že musí dělat něco víc..“* Nebere si však chování úředníků osobně, myslí si, že se tak chovají ke všem cizincům, bez ohledu na zemi původu. Největší rezervu v českých zákonech vidí především v oblasti zdravotnictví, kdy si většina cizinců musí platit komerční pojištění.

Sociální služby

O existenci organizace, která pomáhá cizincům s jejich problémy, se dozvěděl v roce 2005, kdy přišel do Ústí nad Labem a chtěl začít podnikat. Jeho krajan mu poradil Komunitní multikulturní centrum Poradny pro integraci. Od té doby tak pravidelně využívá služeb Centra pro podporu integrace cizinců v Ústeckém kraji, které funguje v rámci KMC PPI od roku 2009; většinou využívá právního poradenství, ohledně jeho podnikání, nebo odborné sociální poradenství, a to především v otázkách práv a povinností, které má ke svým dětem. Domnívá se, že služby tohoto Centra jsou užitečné a žádoucí – *„já dřív se nestýkal moc tady v Ústí s lidma...jako s cizincema, protože kromě v práci..já nevěděl, že je místo, kde se schází hodně..třeba přijedou z Děčína, z Litoměřic na nějaká akce..to je příjemný pro mě setkání.“* Myslí si, že Centrum pokrývá dostatečně potřeby všech cizinců, kteří žijí v celém ústeckém regionu - *„vždycky když potřebuju pomoct, jdu...oni mají čas na mě, nebo si ho udělají a poradí..a je to zadarmo,..(...) Když nějaký krajan potřebuje pomoct, já mu řeknu, ať jde tam.“*

Zdravotní péče

Od svého příjezdu do ČR využívá komerčního pojištění. Ačkoliv ho pojišťovna pojistila, má spoustu přátel z řad cizinců, které pojišťovna odmítla pojistit. Podle svých slov měl štěstí, že měl českou přítelkyni, která mu našla lékaře, který byl ochoten ho vzít do péče. Byl u něj však jen jednou; pokud je nemocný, používá volně dostupná léčiva. Problém má však s nalezením zubaře. Myslí si, že lékaři v ČR jsou špatně placení.

Sociální vztahy s majoritou a jinými cizinci

V ČR se stýká jak s Čechy, tak s cizinci. Nejvíce přátel, z řad cizinců, má v africké komunitě v Praze, stýká se s nimi ale spíše náhodně; vzhledem ke své práci neví, kdy bude mít na návštěvu čas. Vztah k Čechům a cizincům nijak nerozlišuje – „já beru spíš jako člověk, než jako čech nebo cizinec..u mě je na prvním místě, jaký je ten člověk sám..jak se chová, jak já s nim můžu být..to nezáleží na země.“ Rozdíly v chování lidí vidí spíše v závislosti na tom, v kterém městě žijí. „Čím víc žiju tady, víc poznám rozdíly ve města...tady v Ústí jsou lidi konzervativní...v Praha to je jiný...jako Praha je dneska jako město ve městě, tam je ta multikultura..(...) Nejvíc mám rád lidi na Morava, tam oni se pořád smějou, pořád mají dobrá nálada.“ Problémy s Čechy v Ústí nad Labem prý vesměs neměl; zažil pouze narážky na barvu své pleti, ale to bylo spíše výjimečné a především v době, kdy do Ústí přišel poprvé. Vzhledem k tomu, že přímo v Ústí žije již 7 let, má zde už vybudovaný široký okruh přátel z řad cizinců i Čechů a velmi se angažuje ve veřejném dění, např. se aktivně podílí na realizaci multižánrového festivalu „Barevná planeta“, který je ve městě každoročně pořádán.

Integrace a budoucí život v ČR

Benni si nemyslí, že by byl v ČR integrován – „já se tu cejtim dobře...žiju tu už 9 let, mám práce i děti tady, ale nemůžu říct, že sem integrován tady, podle mě je integrace vzít kořeny a dát je pryč. (...) Já sem se adaptoval na kulturu a tak žiju tady v harmonii s česká společnost..“ Neumí říct, zda v ČR zůstane napořád, protože si myslí, že až bude starý, tak ho to „potáhne“ zpátky domů, do Namibie, protože tam se narodil a tam má svoje kořeny.

7.1.2 Gurbanguli

- Země původu: Turkmenistán
- Věk: 28 let
- Délka pobytu v ČR: 7 let – od roku 2005
- Vzdělání: VŠ technická

Důvody k příchodu do ČR

Gurbanguli v Turkmenistánu vystudoval střední školu a pracoval jako asistent provozu ve společnosti zabývající se fosilními palivy. Neměl však potřebné vzdělání pro další kariérní postup, proto se rozhodl jít studovat vysokou školu do zahraničí, aby nasbíral zkušenosti do praxe. Pro Českou republiku se rozhodl především proto, že věděl, že zde bude menší jazyková bariéra a také proto, že se zde za studium na vysoké škole se v ČR neplatí. Byl přijat na vysokou školu v Ústí nad Labem, a proto nečelil dilematu, v kterém městě chce žít. Plánoval, že v ČR zůstane, dokud nedostuduje, a pak se vrátí do Turkmenistánu.

Rodina

Gurbanguli přišel do ČR sám, ale v současné době zde žije s manželkou (28 let) a synem (9 let), kteří za ním přijeli v roce 2009. Manželce v tom roce zemřela maminka, a protože se o ně jeho rodina v Turkmenistánu odmítla starat, přesvědčil jí, že tady si budou žít lépe. Sám říká, že rodina nemá být rozdělená; dříve spolu komunikovali pouze prostřednictvím internetu, on sám v Turkmenistánu nebyl od té doby, co přišel do Čech. Protože je v současné době manželka těhotná, Gurbanguli neví, kdy se do Turkmenistánu pojedou podívat. S rodiči udržuje pouze telefonické spojení, osobně se s nimi nesetkal již 7 let.

Pracovní zkušenosti v ČR

Po příjezdu do ČR se první tři měsíce věnoval pouze studiu. Poté již začal hledat nějakou práci, protože mu začaly docházet finance a musel také začít posílat nějaké peníze rodině do Turkmenistánu. Nejprve se mu nedařilo žádnou práci najít, protože ještě neuměl dobře česky, ale pak mu pomohl známý z Ruska, který v Ústí žije. První práce, kterou tedy získal, byla práce ve stánku rychlého občerstvení přímo v Ústí nad Labem. Příliš se mu tam ale nelíbilo, protože pracovní doba se nedala skloubit se studiem a dostával málo

peněz, a tak se rozhodl odejít. Poté dostal tip od spolužáka ve škole a podařilo se mu získat práci v restauraci v Bílině. Tam pracoval jako pomocná síla v kuchyni celý rok. Sice tam musel být každý den nejméně 5 hodin, ale dostával „*slušný*“ peníze. Nakonec odtud odešel po konfliktech s kuchařem, který nechtěl pracovat s cizincem. Potom ještě příležitostně pracoval na stavbách, jako dělník, dokud nedostudoval bakalářský program. Všechny tyto práce vykonával „*na černo*“, protože měl v České republice dlouhodobý pobyt za účelem studia, nikoliv zaměstnání nebo podnikání – „*Když sem studoval na bakalář, to bylo těžký, oficiálně to nikdo nechtěl mi dát, takže sem musel dělat tyhle..ty nekvalifikační práce víš.*“ Po dokončení bakalářského studia se rozhodl pokračovat ve studiu na magisterském stupni. V té době, to bylo v roce 2009, vyhrál konkurz na pracovní pozici pomocného asistenta vedoucího provozu v malé firmě zabývající se materiály ve výrobě v Ústí nad Labem. Protože mu v témže roce přijela do ČR manželka se synem, rozhodl se studium přerušit a dodnes pracuje na základě povolení k dlouhodobému pobytu za účelem zaměstnání v této firmě. V tomto zaměstnání se mu líbí a doufá, že zde zůstane, co nejdéle to půjde. „*Můj život se zlepšil, finančně,..taky ted' mám bonusy od vlády..sociální a zdravotní pojištění, taky jazyk už umím dobře díky tomu.*“ Pracovní kolektiv je prý také dobrý a se svými kolegy – Čechy, se prý setkává i mimo zaměstnání.

Bydlení

S bydlením nikdy žádný problém neměl. Po dobu svých studií měl přidělené místo na koleji, kde byl naprosto spokojen a měl tam veškeré zařízení, které k bydlení potřeboval. Poté, co přijela do ČR jeho manželka se synem, získal nájemní byt přes svého přítele z Kazachstánu; byt 3+1 v klidné čtvrti v Ústí nad Labem, kde žijí dodnes.

Znalost jazyka

Při svém příjezdu do ČR Gurbanguli nemluvil vůbec česky. Ve škole absolvoval výuku českého jazyka, a vzhledem k tomu, že „*má na jazyky paměť*“, se česky naučil v průběhu dvou let. „*Já první rok mluvil moc špatně, všude sem bral kamaráda..on je z Kazachstánu a umí moc dobře česky, tak mě nutil se učit..on se mnou nemluvil jinak ..nechtěl..jen česky.*“ Nejvíce mu prý v tomto směru pomohlo právě studium na vysoké škole, kde na něj všichni spolužáci mluvili česky a brávali ho sebou do společnosti. Poté, co nastoupil do současné práce, kde si podle svých slov „*vybrousil znalosti*“, se domnívá, že česky umí opravdu dobře a je schopen si zařídit veškeré úřední záležitosti sám. V roce

2011 složil certifikovanou zkoušku z českého jazyka na úrovni B2 – „ *takže moje schopnosti už jsou na papíře. (...) I moji český kamarádi mi říkají, že sem se za ty roky moc zlepšil.*“ Říká, že i on někdy dělá chyby, např. při psaní, nebo si občas neumí vybavit některá slova, ale důležité je podle něj procvičování jazyka, proto se snaží mluvit česky také doma s manželkou a synem. Domnívá se, že znalost češtiny je pro cizince v ČR základní věc.

Orientace v majoritní společnosti

Protože přijel do ČR studovat, pobýval zde na základě povolení k dlouhodobému pobytu za účelem studia. Zpočátku se příliš neorientoval v tom, jaké dokumenty si zde musí vyřídit. Tento problém mu pomohl vyřešit „*tutor*“ (český student, který pomáhá zahraničním studentům aklimatizovat se v prostředí cizí země), který s ním vyplnil všechny žádosti potřebné pro studium v ČR. Po přerušení studia a nalezení práce pak získal povolení k dlouhodobému pobytu za účelem zaměstnání. Další informace pak získával postupně – „ *zkoušel jsem jít třeba na úřad, aby mi třeba něco vysvětlili, ale ze začátku to nešlo..jazyková bariéra..tak sem pátral sám po internetu, nebo moji kamarádi mi dávali informace. (...) V dnešní době už mám prostudovaný materiály, co potřebuju, tak myslím, že svoje práva znám.*“ Myslí si, že zákony v ČR jsou vůči cizincům nastaveny velmi přísně, protože např. kvůli vízu cizinci nemohou oficiálně studovat i pracovat. Více než restriktivní zákony mu však vadí byrokracie a neochota úředníků – „*to je problém získat vízum..pro mě ne, já už vim..ale když přijdu pro vízum a neumím česky..ty úředníci na cizinecká policie..oni mluví jen česky..proč nemluví jiným jazykem..jak získám informace, když oni nemluví..to je problém, si myslím.*“

Sociální služby

O možnosti využití sociálních služeb se dozvěděl od svého přítele z Kazachstánu, když mu v roce 2009 přijela manželka se synem, on přerušil studium, a musel řešit najednou mnoho úředních i životních záležitostí. Jeho přítel ho přivedl do Občanského sdružení OBERIG, kde mu pomohli s vyřízením žádostí o povolení k pobytu pro manželku a syna, poskytli mu právní poradenství ohledně jeho pracovní smlouvy, a postupem času také v dalších situacích, kdy si nevěděl rady. „*Já myslím, že to člověku pomůže, když ví, že na to všechno není sám..že se může spolehnout, že někdo jinej pomůže..a nic za to nechce.*“ V současné době již služeb tohoto sdružení sám nevyužívá, pouze manželka se synem

docházejí na pravidelná setkání matek s dětmi, které zde konají. Ví, že v Ústí nad Labem existuje „*ještě jedno centrum pro cizince*“, ale nepamatuje si, kde se o něm dozvěděl. Myslí si, že dvě organizace jsou pro cizince v Ústí málo, mělo by jich být víc, jako např. v Praze nebo v Brně.

Zdravotní péče

Po příjezdu do ČR si vyřídil cestovní zdravotní pojištění, takže se zdravotní péčí zde neměl problémy; jako student docházel k lékaře, která měla s univerzitou uzavřenou smlouvu o poskytování zdravotní péče studentům. Poté, co začal pracovat, získal pojištění v rámci zaměstnání a našel si lékaře, ke kterému v současné době dochází také jeho manželka a syn – ti si musí platit komerční pojištění. Říká, že s lékaři zatím žádné problémy neměl, ale to asi proto, že nebývá nemocný.

Sociální vztahy s majoritou a jinými cizinci

V ČR se stýká nejvíce s lidmi z bývalého Sovětského svazu, a to především z Kazachstánu a Tádžikistánu – „*i když jich je tu málo v republice, ale to jsou lidi nejbliž mojí národnosti..spolu se bavíme o situaci u nás..*“, dále pak s lidmi muslimského vyznání (sám je muslim-pozn.aut.). Přátele cizince má však především v Praze a Hradci Králové; setkávají se pravidelně jednou za měsíc, a to s celou rodinou. Uvádí, že cizinci jsou tu k sobě všeobecně přátelštější, snaží si vzájemně pomoci bez ohledu na to, zda pocházejí ze stejné země, či nikoliv. V Ústí nad Labem se nejvíce setkává s Čechy, a to většinou s kolegy z práce, ze studií nebo se sousedy z domu, kterým občas pomáhá s drobnými opravami v bytech. Myslí si, že Češi jsou konzervativní a trochu xenofobní. „*Tady Češi, co jsou moji kamarádi, co mě znají, to je dobrý..jinak myslím, že starý lidi třeba..když musí bejt se mnou někde..někdy vidím, že je něco špatně, že se divně tváří..nejsou v pohodlí. (...)* Jinak rasismus to ne..občas někdo má poznámky na mě..ale to sou jen mladý kluci..to se mi stalo jen párkrát..“ Rozdíl mezi chováním lidí, kteří žijí v Ústí nad Labem a v regionech ČR, spatřuje v tom, že tady nejsou lidé tak tolerantní - „*já nevím proč, ale tady lidi divně se dívají, když řeknu, že sem muslim..když sem byl s kamarádem v Brně na mši, tak nikdo tam se nedivil potom..tady mě to dělá horšího a horšího..lidi myslí, že doma mlátím manželku a nevím co ještě.*“ I když se za své vyznání nestydí, při běžném kontaktu s lidmi už ho radši nezmiňuje.

Integrace a budoucí život v ČR

Vzhledem k tomu, že zde má práci, rodinu i přátele, tak se domnívá, že je tu integrován - „*viš, já už umím všechno, abych tu mohl bydlet, ale trvalo mi to dlouho, než jsem se to naučil. Český mluvím..práci mám..kamarády...to je podle mě ta integrace,..češi na tebe koukají jinak, když tohle máš všechno tady (...)* Kdyby mi někdo nabídl, že pro mě má jinde lepší práci, tak bych asi zase přemluvil manželku, že budu bydlet v jiné zemi, zas bysme se to naučili...ale zatím tady je to fajn...“ Myslí si, že do budoucna s manželkou zůstanou buď tady, nebo v jiné zemi ve střední Evropě, do Turkmenistánu se chce jet někdy podívat na návštěvu, ale myslí si, že by tam už nedokázal žít.

7.1.3 Serhyi

- Země původu: Ukrajina
- Věk: 25 let
- Délka pobytu v ČR: 5 let – od roku 2007
- Vzdělání: SŠ ekonomická

Důvody k příchodu do ČR

Serhyi přišel do ČR společně se svou matkou a bratrem v roce 2007, a to na přání otce, který tu pobýval již dva roky na základě dlouhodobého povolení k pobytu za účelem zaměstnání. Nijak mu nevadilo „*přesídlit jinam*“, i když o ČR věděl pouze to, že se zde mluví podobným jazykem jako na Ukrajině, a že je tu více pracovních příležitostí. Doufal, že si zde najde dobře placené zaměstnání a začne novou životní etapu.

Rodina

Žije tu s celou rodinou – s matkou, s otcem, bratrem a strýcem, který do ČR přišel před 8 lety. Před třemi lety si našel přítelkyni (23 let) - Češku. Na Ukrajině má ostatní příbuzenstvo; celá rodina tam jezdí na návštěvu pravidelně každé Vánoce, v kontaktu zůstávají prostřednictvím internetu, kdy si píšou emaily nebo telefonují po skypu.

Pracovní zkušenosti v ČR

Po svém příjezdu do ČR začal pracovat nejprve jako pomocný dělník na stavbě; práci mu sehnal jeho strýc, který měl v Ústí hodně kontaktů. Práce ho celkem bavila, i když byla těžká, ale dostával tam plat, který odpovídal jeho představám. Pracovní kolektiv

na stavbě se skládal především z Ukrajinců a Rusů, takže se Serhyi cítil příjemně, ale po třech měsících byl přesunut na stavbu, kde pracovali převážně Češi – „*to pro mě bylo peklo, neuměl jsem mluvit skoro vůbec česky, ale našel jsem tam nejlepší kamarád mezi nimi, tak s ním jsme kecali jen česky, to pomohlo.*“ Po dvou letech této práce musel kvůli zdravotním problémům odejít a začal si hledat práci novou, odpovídající svému vzdělání – „*ale to já nevěděl, že tady neuznávají školu z Ukrajiny, tak to jsem nenašel nic, nikde mě nechtěli vzít. (...) To nechápu, proč to tak je, nikdo mi to nevysvětlil dobře.*“ Po několika měsících získal na základě konkurzu, práci obchodního zástupce v japonské firmě, která se zabývá průmyslovou výrobou. K získání tohoto zaměstnání mu pomohlo nejen jeho vzdělání a znalost angličtiny – „*já myslím, že hrálo roli to, že můj šéf je cizinec...tak nevadí, že já taky...věřil, že taky můžu umět něco, i když jsem z Ukrajiny.*“ Na této pracovní pozici ve firmě působí dodnes (2,5 roku), ale navzdory dobrému platu a flexibilní pracovní době, přemýšlí, že odsud odejde – „*víš, je to divný asi pro tebe, ale vadí mi to, že to je japonská firma...ten styl řízení práce...to je jiná kultura...musíš být v práci pořád, vysoký pracovní tempo...nikoho nezajímá, jestli jsi nemocný, musíš se tomu věnovat naplno..bez odpočinku.*“ Říká, že takovou práci, jako dělá nyní, by mohl dělat celý život, baví ho to, ale radši by působil v čistě české firmě. „*Pracovní kolektiv jsou naštěstí taky hodně lidí z Čech, jinak to by se nedalo. (...) Myslim si, že to nejvíc ovlivní tu spokojenost člověka... s kým pracuje.*“

Bydlení

Nejprve bydlel s rodiči v nájemním bytě na sídlišti v Ústí nad Labem; ten sehnal otec ještě před jejich příjezdem z Ukrajiny. Poté, co si našel přítelkyni, se rozhodl, že se odstěhuje od rodičů. Nejprve hledal byt prostřednictvím inzerátů na internetu, ale vždycky narazil na to, že se majitelé báli pronajmout byt Ukrajinci – „*cítil sem se jako, že sem nějaká špína...co to je za argument...jiný lidi nedělaj žádný problém? To jenom Ukrajinec? To je diskriminace si myslim..*“ Nakonec mu pomohl český kolega z práce, který se za něj zaručil u svých známých, jež pronajímali byt 1+1 v klidné čtvrti v Ústí; sám zde Serhyi žil až minulého roku, kdy se k němu nastěhovala jeho přítelkyně.

Znalost jazyka

Než přišel do ČR, uměl Serhyi česky pouze některá slova, která je naučil otec, když za nimi jezdil na Ukrajinu – „*sem věděl říct třeba...Dobry den, jak se mate?...nebo..jmenuji*

se Serhyi...ale víc asi ne...“ Po příjezdu do ČR, chodil společně s bratrem a matkou dva měsíce na kurz českého jazyka do Centra pro integraci cizinců (funguje v rámci KMC PPI – pozn.aut.) v Ústí nad Labem. Tam se naučil základy češtiny, které si udržoval a zlepšoval při v zaměstnání, kde na stavbě pracoval s Čechy. Opravdové rozšíření jeho znalostí češtiny přišlo podle něj až ve chvíli, kdy si našel českou přítelkyni – „ona mluvila pořád...tak jsem se naučil česky..já myslím, že to pak mi pomohlo i najít práci.“ S rodiči a bratrem mluví převážně česky, občas do řeči přidají nějaké ukrajinské slovo. Myslí si, že v současné době už umí konverzovat v češtině; vyřídí si v českém jazyce vše, co potřebuje. Problém mu však dělá česky psát, protože některé gramatické jevy, jako je např. psaní i/y, zatím nezvládá.

Orientace v majoritní společnosti

Serhyi v ČR pobýval nejprve na základě povolení k pobytu za účelem společného soužití rodiny. Zpočátku se v českých zákonech neorientoval vůbec, protože veškeré náležitosti, vždy vyřizoval jeho otec. Po dvou letech, kdy Serhyi žádal o povolení k pobytu za účelem zaměstnání, mu s vyřizováním veškerých dokumentů pomohla firma, ve které začal pracovat – „oni mají právníka jako co je z Český republiky..ten mi vysvětlil všechno...byl jsem rád, protože zákony jsem nevěděl..nerozuměl jsem jako tomu co musím vyřídit, jaký doklad potřebuju...moc komplikovaný, ty zákony..“ Postupem času si začal svoje úřední záležitosti vyřizovat sám; informace o svých právech a povinnostech, jako cizince, nastudoval především prostřednictvím internetu. Dnes je schopen si vše obstarat sám, ale pro jistotu si sebou stále bere někoho ze svých českých přátel – především kvůli pomoci s vyplňováním formulářů. „ Já sem byl jednou na cizinecký policajtech a nevěděl sem, jaký í tam napsat..tak sem musel čekat tam ve frontě, abych se zeptal tý pani..a když sem přišel na řadu a ptám se, tak ona na mě koukala jak na toho...no, jako, že sem asi z jiný planety..jedno mi poradila, ale pak už byla nechtěla. (...) Myslim si, že kdyby ty policajti a úředníci nebyli tak neochotný a nepříjemný, tak by se všechno zlepšilo.“ Domnívá se, že zákony nejsou v ČR pro cizince příliš příznivé; nejvíc mu vadí neuznání vzdělání ze země původu, protože cizinci pak většinou musí vykonávat práce, kde je třeba nižší kvalifikace, než mají oni sami; také množství administrativních úkonů, které je třeba splnit a dlouhé lhůty při vyřizování povolení k pobytu jsou podle Serhyie problém.

Sociální služby

Sociálních služeb v Ústí nad Labem nevyužívá; neví ani, jaké organizace zabývající se cizinci ve městě působí – „*u nás když byl problém, tak to se řešilo doma...táta zašel za nějakým kamarádem, a ten mu pomohl řešit.. (...) Možná kdybysme neměli peníze, tak bysme někam šli, ale takhle to ani nepotřebujem.*“

Zdravotní péče

Po příjezdu do ČR měl nejprve komerční pojištění, poté, co získal zaměstnání, mu pak vznikl nárok na účast ve veřejném pojištění. Obvodního lékaře zatím nemá; když měl před lety zdravotní problémy se zády, léčil se pouze u specialisty v nemocnici. Služeb lékařů využívá minimálně; lékaři v ČR, potažmo v Ústí nad Labem jsou k němu prý nepříjemní a odměření, ale stejnou zkušenost mu potvrdili také někteří Češi z řad jeho známých, tak si to přestal brát „*jako že to je kvůli tomu, že sem Ukrajinec*“.

Sociální vztahy s majoritou a jinými cizinci

V ČR se stýká téměř výhradně s Čechy, pouze v rámci zaměstnání je v kontaktu také s Japonci, které ale nemá příliš rád kvůli jejich přílišnému zaměření na výkon, proto s nimi udržuje vztahy pouze v rámci práce. S lidmi z Ukrajiny nebo z Ruska se baví, ale cíleně kontakt nevyhledává – „*viš, tady je to jiný...tady sme většinou jen mezi Čechama..já nemám potřebu chodit se bavit s nějakým cizincem, jen že sou z Ukrajiny, proč?*“ Vztahy s Čechy má dobré, má mezi nimi spoustu přátel a myslí si, že ho berou jako sobě rovného, je např. členem dobrovolného hasičského sboru. Jediné co mu na Čechách vadí, jsou jejich předsudky a stereotypy – „*Nelíbí se mi, že lidé si myslí, že Ukrajina a Rusko je jedno a to stejný. Když někoho potkám a řeknu, že sem z Ukrajiny, tak to automaticky berou, že sem Rus.*“ Rozdíl mezi chováním Čechů v Ústí a v ostatních městech ČR vnímá, ale sám nedokáže určit, proč tomu tak je.

Integrace a budoucí život v ČR

Serhyi si myslí, že je v ČR integrován, cítí se tu být „běžným občanem“, protože pracuje a „*nedělá problémy*“ – „*já si myslím, že důležitý je dodržovat pravidla český společnosti..pak tě všichni berou jako že sem patříš.*“ I když se tu cítí stejně, jako doma na Ukrajině, neví, zda tu zůstane natrvalo; rád by si vydělal a našetřil peníze a zkusil odejít žít někam do západní Evropy, jelikož se domnívá, že tam by se měl ještě lépe než v ČR.

7.1.4 Tatiana

- Země původu: Bělorusko
- Věk: 35
- Délka pobytu v ČR: 4 roky – od roku 2008
- Vzdělání: SOŠ – prodavačka

Důvody k příchodu do ČR

Tatiana pracovala v Bělorusku jako prodavačka v obchodě, kde neměla vysoký příjem, ale práce jí bavila. Rodinu zabezpečoval manžel, který pracoval jak důstojník v armádě. Poté, co před 5 lety zemřel na infarkt, zůstala sama s jejích pětiletým synem a začala mít finanční potíže. Protože ji její rodiče nemohli v tomto směru podpořit, rozhodla se, že vycestuje za prací. Kamarádka jí doporučila pracovní agenturu, která nabízela práci v Čechách. Tam se také dozvěděla základní informace o ČR.

Rodina

Tatiana žije v ČR sama; veškeré příbuzenstvo, včetně jejího syna, žije v Bělorusku. O syna se tam starají její rodiče, kterým musí každý měsíc posílat určitou sumu peněz. Jinak s nimi udržuje kontakt prostřednictvím telefonátů, které však probíhají pouze dvakrát do měsíce, protože je to drahé. V Bělorusku byla za dobu svého pobytu v ČR pouze jednou, a to vloni na jaře.

Pracovní zkušenosti v ČR

Tatiana začala pracovat hned po svém příjezdu. Agentura jí zařídila zaměstnání ve firmě, zabývající se výrobou pracích prášků a mýdel. Pracovala na výstupním úseku, kde rovnala mýdla do krabic. Práce jí nebavila, protože plat zde byl nízký, pracovní doba dlouhá a neměla téměř žádné pauzy – „*já když sem chtěla jít na záchod, tak vedoucí na mě křičela, že se nebudu ulejšvat a nechtěla mě pustit...*“ *To nešlo vydržet, takové podmínky.*“ Rozhodla se tedy kontaktovat agenturu a ta jí po třech měsících našla místo šičky v textilním závodu, kde pracuje dodnes. Šití jí šlo dobře, proto brzy povýšila na mistrovou jednoho úseku. V práci je spokojená, i když tam denně tráví 12 hodin. Kompenzuje jí to vyšší platové ohodnocení a osobní příplatky – „*já stejně nemám tu nikoho...bych doma se jenom nudila.*“ Ačkoliv je cizinka, v práci má u svých podřízených respekt – „*já se bála, že nebudou chtít plnit, co řeknu... v Česká republika nemají rádi,*

když mají nadřazeného jako cizince...oni myslí, že to není spravedlnost'...že nemáme nárok mít dobře placenou práci...lepší než oni.“ I přes tyto počáteční problémy si stojí za tím, že kolektiv je dobrý – „víte, tady lidi,..oni měli předsudky ke mně, ale když mě poznali, že umím pracovat, tak už teď jsme přátelé, někdy jdeme spolu i na kafe...“ Zároveň ale říká, že kdyby tuhle práci ztratila, bylo by moc těžké zvykat si znovu na nižší příjmy. Myslí si, že velkou roli v tom, že má podle svých slov „tak dobrá práce“ hraje pracovní agentura. „Hodně cizince co znám, oni mají špatnou agenturu..oni je nutí dělat špatná práce...dávat jim hodně peněz...a zaměstnavatele to nezajímá..(...) Já doporučuju všem, co mají problém svoji agenturu...“

Bydlení

Tatiana bydlí celé čtyři roky, co je v ČR, v pokoji na ubytovně, kterou jí zařídila pracovní agentura. Ubytovna není drahá; bydlí tam hlavně cizinci z Ukrajiny, Ruska a Mongolska. Má tam několik kamarádek, hlavně mezi Ruskami – „já sem trochu měla strach tam bydlet, když sem sama, aby mi nikdo neublížil..ale tam žijí hodně ženy, tak se cítím v bezpečí.“

Znalost jazyka

Při svém příjezdu do ČR neuměla česky vůbec. V Ústí nad Labem začala chodit na kurz českého jazyka do občanského sdružení OBERIG. Absolvovala však jen půlku kurzu, protože pak jí agentura našla nové místo (šičky), kde byla delší pracovní doba, takže nemohla chodit do kurzu. Protože však v tomto zaměstnání pracovaly téměř samé Češky, brzy se začala její čeština zlepšovat – „já skoro nic neuměla...ale oni zas nemluvili jinak, tak jsem poslouchala a učila slova...ze začátku to bylo těžky, ale než jsem si uvědomila, najednou sem uměla..“ Myslí si, že v učení jí pomohlo také to, že čeština a ruština jsou si podobné. Ale je ráda, že se dostala v práci do českého kolektivu, protože na ubytovně bydlí ve společnosti cizinců a úřední záležitosti za ní vyřizuje agentura, tak se domnívá, že by jinak moc příležitostí k učení češtiny neměla – „já sem přišla kvůli peníze..pro moje rodina, ne kvůli učení jazyk, ja potřebuju jen rozumět, co lidi říkají, nechci tu žít tak nemusím tolik umět.“

Orientace v majoritní společnosti

Tatiana zde pobývá na základě povolení k pobytu za účelem zaměstnání. Protože však za ní všechny záležitosti (vízum, práci i ubytování) vyřizovala a stále vyřizuje pracovní agentura, tak toho o svých právech a povinnostech v ČR příliš mnoho neví. Protože jí však zatím agentura vždy všechno vyřídila tak, jak potřebovala, nedělá jí to starosti a nevádí jí, že je tak na agentuře do jisté míry závislá – „*já vim, že jak se musím chovat, musím platit za ubytování, nesmím krást...to jsou stejny zákony jak v Bělorusku..ty základní. (...) Jsem líná učit se něco víc, když nemusím...až to bude problém, pak budu to řešit.*“ Tím, že sama pořádně nezná nastavení zákonů ČR vůči cizincům, nemůže je hodnotit – „*mě to nezajímá ani, já myslim, že každá země je jako na cizince stejná..jsou pravidla, musíš mít vízum, ale to je v každá země stejný.*“ Ví však o problémech, které mají s českými zákony cizinci, s kterými se přátelí. Nejvíce si prý stěžují na svoje pracovní agentury, „*že je šidí a nikdo na ně nemůže*“ a ČR tyto problémy cizinců nijak neřeší.

Sociální služby

O existenci organizace, která se zabývá pomocí cizincům v Ústí nad Labem, se dozvěděla ve své současné práci z letáčku, který tam visel na nástěnce. Přestože nepotřebovala pomoc nebo radu, cítila se v ČR dost osaměle, a tak se rozhodla zúčastnit se Multikulturního večera, na který tento letáček upozorňoval. Od té doby pravidelně využívá služeb Multikulturního centra občanského sdružení OBERIG. „*Já tam mužu přijít na internet, volat synovi nebo kouknout na zprávy z doma na televize...popovidat s kamarádky co sem tam seznámila. (...) Tam všichni, co pracují skoro jsou cizinci..z Ruska, z Ukrajiny..je to takovy druhy domov pro mě tady.*“ Líbilo by se jí, kdyby všechny takto zaměřené organizace v ČR zaměstnávaly cizince, stejně jako v tomto případě, protože by mimo jiné lépe chápaly kulturu a problémy cizinců, kteří k nim přijdou s prosbou o pomoc. Myslí si, že činnost „OBERIGU“ je velmi užitečná, a to nejen pro cizince – „*já byla na jednom setkání, kde byly český děti ze školy a my tam představili svoje země..já mluvila třeba o jídle..(...) Myslim si, že to je velmi užitečný, že se český děti učí znát ostatní země a hlavně ostatní lidi..oni se pak nebojí.*“

Zdravotní péče

Protože v ČR pracuje jako zaměstnanec, má nárok na zdravotní pojištění. Dlouho však nemohla najít doktora, který by ji přijal do evidence; v případě zdravotních problémů

tak chodila k „podnikovému“ lékaři, který se k ní však choval nevhodně – „*on myslil, že jen vymejšlim si, že mi se nechce pracovat,..on neměl ale rád žádný cizince, jsem slyšila.*“ Nakonec jí pomohla opět paní z její agentury, která jí dala kontakt na lékaře, který ji přijal. S tím už je Tatiana spokojená. Myslí si, že české zdravotnictví je v lepším stavu než to běloruské – „*u nás když potřebuješ operace, tak aby bylo dobrý, musíš taky dát nějaký peníz...a když to dopadne špatně, tak nikdo neptá..já myslím, že tam je větší korupce.*“

Sociální vztahy s majoritou a jinými cizinci

Domnívá se, že v ČR se stýká stejnou měrou jak s Čechy, tak s cizinci. S Čechy především v rámci zaměstnání a s cizinci, převážně s lidmi s bývalého SSSR, jako jsou Ukrajinci, Rusové a Bělorusové, zas ve svém volném čase. S Čechy má „*takovy normální*“ vztah; myslí si, že soudí člověka podle země původu – „*já když sem šla na jednu oslavu moji kamarádky z Čech, já přišla tam a začla mluvit..a ty cizi lidi, co jsem neznala, oni na mě divně koukali a šeptali, když mysleli, že nevidim..a pak moje kamarádka řekla, že já nejsem Ruska, že já Běloruska..a oni se začli usmívat..(..) Nelíbí se mi, že nás Češi vnímají všichni jako jsme stejný..všichni Rusáci..říkají..*“ Setkala se také s urážkami na adresu svojí osobu, ale spíše než zemi původu to příkládá faktu, že je žena. „*Já myslim, ženy cizinky to mají tady těžky..horší jak muži...a když jsem tu žena a sama...pak myslí, že mužou byt k tobě hruby, nebo jako mužou si dovolit na tebe, říct nějaký věci..to by neřekli, kdyby viděli muže s tebou.*“ Jestli jsou Češi žijící v Ústí nad Labem jiní, než Češi z ostatních regionů ČR říct nedokáže, protože nikam nejezdí na tak dlouho, aby měla čas je poznat a porovnat. Je si však jistá tím, že cizinci, tedy hlavně cizinci z bývalého SSSR, jsou tady soudržnější a více si pomáhají – „*třeba když jednou sem neměla peníze na jídlo, tak moje sousedka na ubytovna přinesla večeri...a nechtěla nic...nebo když nemám čas nakoupit, tak mi dojde sama..s tím sem se v Bělorusku nesetkala, když někdo pomůže, chce hned' za to něco.*“

Integrace a budoucí život v ČR

Tatiana se domnívá, že tu integrovaná není, protože nechce – „*já moc nezajímám o život' tady, já tu jsem kvuli práce, ne kvuli život..když jsi tu kvuli život, tak děláš integraci, záleží ti, aby tě tu lidi měli rádi..jako češi...tak učíš jazyk, chováš jako oni...já ale ne.*“ Doufá, že za dva až tři roky tady vydělá dost peněz a bude se moct vrátit domů. „*Tohle je pěkná země, ale ne pro mě, moje země v srdci je Bělorusko.*“

7.1.5 Min

- Země původu: Vietnam
- Věk: 30
- Délka pobytu v ČR: 3 roky – od roku 2009
- Vzdělání: SŠ přírodní vědy

Důvody k příchodu do ČR

Odjet ze země do ciziny napadlo manžela Min. Jelikož neměli ve Vietnamu žádné větší závazky a chtěli vydělat peníze na založení rodiny a procestovat kus světa, rozhodli se odjet do Evropy. Nejprve žili dva roky v Anglii, kde provozovali prosperující restauraci. Pak jim však úřady zamítly prodloužení pobytu, a proto se rozhodli přestěhovat. Přes svého známého se dozvěděli o možnosti jet do ČR a měli jen kusé informace o životě zde – „*on říkal, že tu je jednoduché vyřízení povolení, obchod dobrý, ...lidi tady vstřícný, tak jsme to chtěli zkusit taky.*“ Protože jim jejich známý dal kontakt na svého strýce, který žil v Ústí nad Labem, nijak se nezamýšleli nad tím, které město zvolí a jeli rovnou tam.

Rodina

Min žije v ČR s manželem (32 let); ostatní příbuzné má ve Vietnamu. Kontakt s nimi udržuje prostřednictvím internetu a známých, kteří když jedou do Vietnamu, tak vozí příbuzným dopisy a dárky, co pošle. Od té doby, co bydlí v ČR (2009), na návštěvě příbuzných ve Vietnamu ještě nebyla; pokud nevystanou nějaké neočekávané problémy, měli by s manželem odjet na podzim letošního roku na měsíční návštěvu.

Pracovní zkušenosti v ČR

Po příjezdu do ČR si prostřednictvím svého známého z Vietnamu, začali vyřizovat povolení k pobytu za účelem podnikání. Do doby, než měli toto povolení vyřízené, pracovali „ne oficiálně“ u výše zmíněného známého v obchodu s potravinami. Protože však u něj také bydleli, nedával jim téměř žádnou výplatu. „*To ve Vietnamu je normální...lidé si pomáhají, ale člověk musí taky platit, když bydlí...to je čest člověka...zadarmo bydlet to by manžel nikdy nepřijal.*“ Poté, co po několika měsících dostali povolení k pobytu, usnadnil jim výše zmiňovaný známý začít s podnikáním. Pomohl jim najít prostory, vyjednat smlouvy o pronájmu, atp. A tak otevřeli svůj první obchod s potravinami. Začátky však nebyly lehké – „*my jsme nevěděli, jak to chodí*

v Ústí...tady moc obchodu mají Vietnamci...to je konkurence...a český lidi jsou zvyklí chodit do jeden obchod..když tam mají dobrý zkušenosti, chodí pak už tam jenom.“ Vytvořit si klientelu podle Min trvalo půl roku, kdy s manželem trávili téměř všechnen svůj čas v obchodě. *„My neměli sme moc peníze, tak museli sme tam pracovat sami,.. žádní zaměstnanci jsme neměli...jen kamarád, co pomohl mluvit s lidma česky.“* Poté začal obchod již pomalu prosperovat; po roce v ČR měli prý poprvé dva dny volno, když nechali nového zaměstnance jeden den v obchodě samotného. Před rokem si zařídili ještě obchod s textilem a práci si rozdělili; Min řídí obchod s potravinami a její manžel obchod s textilem. Obchody jsou hned vedle sebe v ulici, a tak si vzájemně pomáhají řešit problémy, které se při práci vyskytnou. Mají již 4 zaměstnance, tři Vietnamce a jednu Češku. V obchodě tráví většinu svého času dodnes - *„ale to musí být člověk přísný, pečlivý... všechno musí být hotovo...zboží na místě, čisto v obchodě...jinak lidi nepřijdou...člověk musí pořád dohlížet na obchod.“* Min si myslí, že jsou s manželem na své zaměstnance mírní a chovají se k sobě všichni přátelsky. Díky Češce, která u nich pracuje, se také Min významně zlepšila v českém jazyce a už se tolik nebojí komunikovat se zákazníky, protože se domnívá, že její používání české řeči prospívá obchodu. *„Já dřív sem jen koukala a usmívala..to je důležitý, umět se usmát..dneska už s lidmi, co k nám chodí často, mluvím taky..jak se mají a tak, a oni pak vracejí častěji..to je příjemná věc.“*

Bydlení

Min s manželem bydleli po příjezdu do ČR v domě svého známého z Vietnamu, kde měli svůj pokoj, který byl již vybavený. Za bydlení platili, ale jen minimální částku. Poté, co si zařídili obchod, našli si garsonku v centru města. Protože majitel byl cizinec, neměl žádné výhrady proti tomu, že jsou Vietnamci a byt jim pronajal. V loňském roce se pak přestěhovali do domu v okrajové části města, který si koupili od jiných Vietnamců. Dům je velký (5+1 – pozn.aut.), proto pronajímají dva pokoje svým známým, kteří pocházejí také z Vietnamu, cizincům z ostatních zemí příliš nevěří – *„my sme nejdřív pronajali pokoj člověk z Afriky, ale ten tři měsíce vůbec neplatil..on byl tam, jen když my nebyli..vodil tam kamarády...svoje krajany..oni pouštěli muzika nahlas a my pak měli problém se sousedy...tak to nešlo.“*

Znalost jazyka

Min po svém příjezdu do ČR neuměla česky. Nejprve s manželem přemýšleli, že by docházeli na kurzy českého jazyka, ale zjistili, že obchod jim zabírá tolik času, že to nemohou zvládnout. Protože se však dostávali do kontaktu s Čechy v rámci své práce, museli se začít učit. Česky je učil nejprve jejich známý z Vietnamu; poté, co přijali do zaměstnání Češku, učili se od ní. Min říká, že tato paní jí pomohla nejvíc, protože spolu komunikovali v českém jazyce každý den. Ví, že její čeština je stále na základní úrovni, ale těší se z každého pokroku – *„česky jazyk moc těžky..to je moc rozdíl než jak se mluví ve Vietnamu. (...) Tady ale Češi trpěliví,..myslim, že umějí ocenit, že já učím česky.“* Myslí si, že česky umí lépe než její manžel; ten je podle ní líný se učit a stydí se mluvit, takže když se musí mluvit česky, nechává mluvit jí.

Orientace v majoritní společnosti

Protože přijela do ČR podnikat, pobývá zde na základě povolení k pobytu za účelem podnikání. Získat toto povolení jí i manželovi pomáhal jejich známý z Vietnamu, který žije v ČR již 10 let a věděl, co je třeba udělat. Min říká, že se mu v těchto záležitostech bezmezně důvěřovali; na úřadě vždy jednal za ně, oni jen dodali potřebné doklady a podepsali žádosti. Poté, co otevřeli obchod, se v tomto směru situace nezměnila – *„Manžel vždy tomu kamarádovi z Vietnamu, dá mu peníze a on všechno zařídí. (...) Protože neumíme česky, ani nemůžeme číst zákony...nerozumíme.“* Orientaci v zákonech má tedy téměř nulovou; ví jen to, co jí řekne manžel nebo známí. I přes to však má výhrady, a to konkrétně ke lhůtě, kterou mají úřady na vydání povolení. *„My čekáme vždycky dlouho...to já jinde neznám...v Anglie to bylo vždycky rychle, tady pořád problém...pořád jen říkají, že musíte donést znovu doklady, další dokumenty...a čas utíká. (...) Necítím příjemně, když čekám, jestli prodlouží povolení...člověk neví, jestli nebude muset odejít pryč.“*

Sociální služby

O možnosti využití sociálních služeb ve městě ví; její kamarádka z Vietnamu spolupracuje s Centrem pro integraci cizinců v Ústí nad Labem. Min však služeb Centra nevyužívá, protože je zvyklá řešit problémy vyplývající ze života v ČR sama, popřípadě s manželem, který pak zprostředkuje nějakou pomoc. Jediná akce, kterou pořádá toto Centrum, a jež se zúčastnila, byl festival „Barevná planeta“, který má za úkol představit

jiné kultury. „*Tam moc se mi líbilo, potkala sem kamarádky z Vietnam, co tu moc nevidím...promluvila o situace u nás. (...) Myslim, že je důležitý, aby Češi se taky učili o kultura ve Vietnamu.*“ Zda jsou sociální služby pro cizince užitečné, posoudit nechce, protože neví, v čem tyto služby spočívají.

Zdravotní péče

Min si platí komerční zdravotní pojištění, stejně jako její manžel. U lékaře ale registrovaní nejsou; od doby, co přijeli do ČR, lékaře nepotřebovali. „*Já když sem nemocna, tak řeknu kamarádka z Vietnamu, ona mi donese nějaký lek...ona má léky z Vietnamu...tady moc nevěřim, že léky fungují.*“ Přestože sama zkušenosti s lékaři v ČR nemá, ví o problémech, které mají Vietnamci, když potřebují zdravotní péči – „*já nevím, jak v jiná města, ale tady Ústí...když jde někdo od nás tady k doktorovi, on musí vzít nějaký kamarád sebou, co umí česky. (...) Jazyková bariéra je problém tady.*“

Sociální vztahy s majoritou a jinými cizinci

V ČR se stýká především s cizinci – se svými krajany z Vietnamu. Tvrdí, že Vietnamci jsou tu otevřenější a družnější než ve Vietnamu. S Čechy se stýká většinou jen v rámci práce, příliš přátel mezi nimi nemá – „*podle mě to je kvůli jazyková bariéra...i když se zlepšuju v mluvení, pořád málo.*“ Myslí si, že Češi jsou „*všichni stejní*“; málo se věnují zábavě, mají většinou špatnou náladu a moc se neusmívají. Problémy s nimi nikdy neměla; myslí si, že to je kvůli tomu, že je hodně komunikativní a vlastní obchod – „*tady nemají moc rádi cizince...ale Vietnamce jo...teda v Ústí. (...) Češi vidí, že pracuju, snažím se, učím se česky a oni pak příjemný na mě...když chovám tady slušně.*“ Někdy se však setkává s názorem, že Vietnamci berou Čechům práci, prodávají tu padělané zboží a vlastně žijí dost uzavřeně. „*Já myslim, že to pravda není..každý může pracovat...stačí že chce. (...) Víš, to je jiná mentalita, lidi z Vietnamu, oni moc nepřátelí tady s lidma z Čech...my nejsme moc takový...máme naše kultura a chceme ji uchovávat pro nás, ne jí tu ukazovat a chlubit.*“

Integrace a budoucí život v ČR

Min si myslí, že protože v ČR dodržuje zákony a pracuje, společnost ji přijímá. Sama se však být integrovanou necítí, protože neumí jazyk a ani v soukromí se příliš

s Čechy nestýká. Říká, že pokud budou moci, zůstanou tu s manželem ještě pár let, a pak se vrátí domů do Vietnamu.

7.2 Zhodnocení problematiky integrace pohledem sociálního pracovníka

Současná situace v Ústí nad Labem

V současné době žije v Ústí nad Labem cca 6000 cizinců; převážná část z nich je podle statistik občany třetích zemí. Jejich potřeby pokrývají především neziskové organizace, které zde působí – „víte, tady jsou pouze dvě organizace, které mají cizince jako cílovou skupinu. Když přihlédnete k faktu, že musíme pokrývat potřeby cizinců nejen z Ústí, ale de facto z celého ústeckého kraje. (...) Nabídka našich služeb je svým způsobem omezená, mnohdy nemáme prostě čas na všechny...peníze do sociální oblasti zkrátka nejdou.“(OBERIG) Organizace se zde také potýkají s nižším zájmem vedení města – „snažíme se spolupracovat s městem,...to například podporuje festival Barevná planeta, etnické večery nebo sociální poradenství pro cizince. (...) Existují zde třeba dohody o integračních bytech, ale to se týká pouze azylantů, pokud se chceme bavit o cizincích z třetích zemí, co nejsou azylanty, tak ti nemají u města žádnou podporu (...) neexistuje prostě jasná koncepce města, jak se chovat k těmhle cizincům.“(KMC PPI) Neziskové organizace samozřejmě spolupracují s dalšími vládními subjekty, jako je např. Odbor azylové a migrační politiky, úřady práce a sociální odbory, spolupráce s nimi je však pouze spíše formální – „tak oni spíš poradí nám, když potřebujeme. (...) Akce pro cizince jsou od nich spíše informačního rázu, třeba, že je chvíli prosíme a někdo pak od nich přijde k nám a udělá přednášku třeba o změnách v zákoně, a tak.“(OBERIG) Spolupráce s nevládními subjekty, jako jsou např. školy nebo pedagogicko – psychologické poradny, probíhá také; tyto instituce mají zájem především o multikulturní vzdělávání, na kterém zde aktivně participují také cizinci – „ted' běžel rok projekt multikulturního vzdělávání mládeže, kde vlastně mladí cizinci, co tu žijou, přibližovali dětem jejich země, problémy s kterými se tu všeobecně setkávají a tak podobně.“(OBERIG) Sami respondenti se domnívají, že nabídka sociálních služeb této cílové skupině ve městě, by se dala rozšířit – „tak my máme skoro stejnou nabídku služeb jako Centrum pro integraci tady, samozřejmě jsou naše představy omezeny financema, ale rádi bychom rozšířili naše služby minimálně o pomoc cizincům s hledáním bydlení, to je v Ústí v současné době dost velký téma pro cizince...taky bysme chtěli dál rozšiřovat různé kurzy, co nabízíme...“(OBERIG)

Pracovní integrace cizinců a problémy s ní spojené

Najít v Ústí nad Labem práci je těžké; pro cizince tato skutečnost platí dvojnásob. „*Tak tam jde hlavně o to, jak moc jsou ochotní co dělat...a oni jsou většinou ochotní vzít i nekvalifikovanou práci, za málo peněz, takovou, co by jí Čech nedělal. (...) Tak to rozčarování při příjezdu do Čech je pro většinu z nich velký...většinou nepočítají s tím, že nenajdou práci, která odpovídá jejich vzdělání..nebo že jim nebude tady uznány vzdělání..*“ (OBERIG) - s těmito problémy se prý setkává většina cizinců z třetích zemí, co přijde do ČR. „*Ze statistik, co máme (statistiky z ÚP – pozn.aut.) je zřejmé, že většinou pracují sami na sebe, podnikají.. Co se týče zaměstnanců, pak je spektrum možností široké, může to být dělník, šička, nebo pomocní pracovníci třeba v zemědělství...jsou tu samozřejmě i lékaři nebo manažeři, ale ty mají většinou vzdělání odsud.*“ (KMC PPI)

Sociální pracovníci se shodují na tom, že velkým pozitivem, pro nalezení práce je alespoň základní znalost českého jazyka. Problémem je, pokud cizinci český jazyk neovládají. Často jim také v nalezení práce brání nedostatek pracovních míst v jejich oboru, neuznání vzdělání ze země původu a tím pádem nižší kvalifikace. Tohle vše pak může vést cizince k hledání práce „na černo“, což vede k nelegálnímu zaměstnávání, které je v ČR stále velkým problémem. Organizace se snaží předcházet nelegálnímu zaměstnávání právě podporou cizinců při hledání práce. Nabízejí zprostředkování rekvalifikací a sami realizují různé projekty, kde si cizinci mohou osvojit základní dovednosti pro hledání zaměstnání – např. sepsání životopisu, nácvik přijímacího rozhovoru, atd. Problém, který organizace se svými klienty také řeší velmi často, jsou praktiky některých pracovních agentur – „*to je velký problém, většinou když se na nás obrací, jsou již ve velmi špatné situaci, nemají třeba smlouvu, agentura jim nedává peníze. (...) Nemáme moc možností to řešit, i když teď od ledna budou tyhle agentury podléhat kontrole ministerstva..tak uvidíme, jak se situacelepší.*“ (OBERIG)

Pokud je však cizinec schopný, přes všechny výše uvedené problémy má velkou šanci zde práci najít– „*tak tady je spousta podniků, kde přijmou cizince...potřebují někoho, kdo bude pracovat a nestěžovat si...to Češi nedokážou.*“ (OBERIG) Pokud se tak stane, většinou si práci také udrží a má příležitost rozvíjet vztahy s majoritou – „*tak většina z nich se pak rychleji naučí česky, když jsou v kontaktu s Čechama každé den v práci.*“ (OBERIG)

Sociální integrace cizinců a problémy s ní spojené

Oba oslovení respondenti se shodují na tom, že míra sociální integrace cizinců je ovlivněna hlavně mírou znalostí českého jazyka – „*Dokáže-li cizinec více komunikovat v jazyce majoritní společnosti, otevírá se mu větší množství příležitostí, jak se integrovat. A to ve všech rovinách, jak z hlediska pracovních příležitostí, tak usnadnění integrace do místní komunity, a tak.*“ (KMC PPI) Obě organizace kurzy českého jazyka nabízejí zdarma, ovšem ne vždy jsou kurzy plně využity; často cizinci kurz začnou, aby pak bez udání důvodu přestali chodit. „*To je hodně ovlivněno tou mentalitou jednotlivých národů... třeba Rusové, nebo Ukrajinci takové kurzy navštěvují jen zřídka, nebo tam přijdou jednou, dvakrát... myslí si, že se česky naučí rychle, protože ruština je na poslech podobná... Mongolové třeba nechodí vůbec, my jsme je tu ještě neměli... oni se soustředí jen na práci, jazyk je nezajímá.*“ (OBERIG) Znalost jazyka pak zásadním způsobem ovlivňuje další rovinu sociální integrace, a sice orientaci v majoritní společnosti. „*Víte, já si myslím, že největší problém cizinců jsou informace... oni je prostě nemají... nestíhají sledovat změny, které pořád přicházejí.*“ (KMC PPI) Roztříštěnost systému a dělení kompetencí mezi jednotlivá ministerstva pak informační šumy ještě zhoršuje – „*jednou musí cizinec pro vízum na cizineckou policii... jde tam po roce a řeknou mu, že už musí chodit na úřad a doložit třeba jiné dokumenty... tak vzniká chaos.*“ (OBERIG) Většina cizinců služeb organizací využívá až ve chvíli, kdy vznikne problém. Z toho důvodu pořádají obě organizace informační semináře, když přijde nějaká významná zákonná změna, která se cizinců dotýká. Respondenti se domnívají se, že v Ústí nad Labem mají státní instituce stejné problémy jako v jiných městech ČR – „*pořád řešíme s klienty problémy spojené se lhůtami pro vydání povolení... neochotu některých úřednic, kdy musíme s klienty sami docházet, protože jinak oni jim nic navíc nevysvětlí, nepomůžou. (...) Stát by si měl uvědomit, že cizinci tvoří velkou část pracovní síly na trhu... zřehlednit systém.*“ (OBERIG) Obě organizace se kromě informování a poradenství cizincům, zabývají také pozitivním působením na vztahy mezi cizinci a majoritou v Ústí nad Labem. Respondenti se také shodují na tom, že ohledně poznávání kultur a akcí s nimi spojených, je město Ústí nad Labem vstřícné a tyto akce podporuje. „*Pořádáme etnické večery, workshopy, projektové dny na školách a festival Barevná planeta. (...) Daří se nám do těchto akcí zapojovat ústeckou veřejnost, třeba Barevná planeta má rok od roku větší návštěvnost. (...) Tím se boří bariéry mezi Čechy a cizinci.*“ (KMC PPI) Češi žijící v Ústí nad Labem jsou prý k cizincům tolerantní, mnohem větší problémy zde mají s majoritou

Romové. „Když tady cizinec pracuje a chová se k lidem slušně, nikdo z Čechů mu nic neřekne. (...) Zažila sem samozřejmě také situace, kdy tady byl cizinec napaden Čechy, to ale byli spíš ty radikální skupiny a pokud si vzpomínám, tak to je tak dva roky zpátky.“(OBERIG)

8 Interpretace zjištěných výsledků

Zkušenosti cizinců i sociálních pracovníků, s problematikou pracovní a sociální integrace cizinců v Ústí nad Labem, jsou rozmanité a poukazují na několik zásadních věcí. V prvé řadě to je otázka vymezení českých zákonů vůči cizincům. Česká republika a její legislativa je ve věci cizinecké problematiky vnímána jako příliš restriktivní. Odborníci se shodují, že uplatňování tohoto typu politiky významně zhoršuje ekonomickou i sociální situaci cizinců; ukázkou je např. zrušení povolení k pobytu v případě, že cizinec ztratí zaměstnání.

Druhým velkým problémem pak je vlastní roztržitost a nesjednocenost celého systému. Cizinecká problematika totiž spadá pod řadu ministerstev, což v praxi přináší problémy. Sociální pracovníci se tak shodují, že by se stát měl zaměřit na zprůhlednění a sjednocení celého systému cizinecké politiky. To by vedlo nejen ke zjednodušení administrativních úkonů, ale i ke snížení byrokracie, která má v současné době zásadní vliv na proces integrace cizince.

Co se týče samotné otázky, jak cizinci rozumějí pojmu integrace a jak hodnotí proces integrace, výzkum prokázal následující fakta. Ohledně pojmu integrace obě skupiny respondentů tvrdí, že tento pojem se váže především k adaptaci jedince do české společnosti, a to především prostřednictvím znalosti českého jazyka, nalezení a udržení práce a dodržování zákonů. Pokud jde o proces integrace, je třeba říci, že se všichni oslovení respondenti shodují na tom, že je to proces dlouhodobý, který klade vysoké nároky na osobu cizince; je důležité nejen osvojení určité sumy znalostí a dovedností, ale také trpělivost a ochota cizince přizpůsobit se podmínkám majoritní společnosti. Toto dokládají příběhy Gurbanguliho, Serhyie a Tatiany, kteří museli nejprve několik let vykonávat nekvalifikované práce, než se dostali k práci, která odpovídala jejich znalostem a schopnostem.

Z výsledků výzkumu vyplývá, že pracovní uplatnění, skrze něž dochází k pracovní integraci, je pro cizince nejkritičtějším činitelem v samotném procesu integrace. Cizinci se domnívají, že pokud pracují, pak je majoritní společnost přijímá. V tomto ohledu mohou volit mezi podnikáním a zaměstnaneckým poměrem - v tomto případě se zkoumaný výzkumný soubor poněkud liší od obecně platných faktů, kdy ve výzkumu tři z pěti osob jsou zaměstnanci a pouze dva podnikají; obecně se cizinci uchylují spíše k podnikání, neboť získání povolení za účelem podnikání je snazší a jedinec zde může pobývat i v době,

kdy práci nemá a snaží se najít novou. Podnikání sebou ale přináší spoustu povinností, jako jsou např. odvody na zdravotní a sociální pojištění nebo odvody Finančnímu úřadu.

Obtížný přístup k pracovnímu povolení a k povolení k pobytu za účelem zaměstnání zase přispívá k možné závislosti cizince na různých zprostředkovatelských pracovních agenturách, což dokazuje příběh Tatiany. Ta se však setkala se solidní pracovní agenturou, což bohužel není tak častým jevem, jak upozorňovaly sociální pracovníce účastníci se výzkumu. Některé z agentur totiž využívají právě netransparentního prostředí při udělování pracovních víz a pohybují se tak „na hraně zákona“.

Ohledně výzkumné otázky bariér pracovní a sociální integrace cizinců v Ústí nad Labem jsou výsledky výzkumu následující. Nejvýznamnější bariérou pracovní integrace je podle obou skupin respondentů neznalost českého jazyka. Pokud cizinci neumějí ani základy češtiny, často nedostanou práci žádnou. Možnost pracovního uplatnění pak dále ovlivňuje především možné neuznané vzdělání ze země původu a poptávka zaměstnavatelů po cizincích pro nekvalifikované práce. Zaměstnavatelé také často využívají neznalosti a závislosti cizinců, kdy nedodržují různé předpisy dané zákoníkem práce, pravidla týkající se minimální mzdy, atp. Tuto zkušenost popsala pouze Tatiana, ale domnívám se, že stejnou zkušeností si prošla v životě většina cizinců.

Co se týče sociální integrace, její „míru úspěšnosti“ ovlivňuje hned několik faktorů zároveň. Prvním z nich je již zmiňovaná znalost českého jazyka. Ta provází cizince nejen pracovní integrací, ale také všemi oblastmi integrace sociální; absence znalosti českého jazyka byla všemi respondenty výzkumu označena za největší bariéru integrace vůbec. Tento fakt poukazuje mimo jiné na to, že pracovní a sociální integrace jsou jevy vzájemně provázané.

Mezi další faktor sociální integrace patří orientace v majoritní společnosti. Ta je charakterizována především jako orientace cizince v zákonech a vyhláškách České republiky. Tato orientace zajišťuje cizinci nezávislost na okolí a dodává mu pocitu individuální zodpovědnosti a práv. Pomáhá mu také při řešení pracovních záležitostí, např. při řešení administrativních úkonů spojených s podnikáním. Z výsledků výzkumu vyplývá, že cizinci znají alespoň svoje základní práva a pokud ne, využijí buď služeb zprostředkovatele, jako např. v případě Min, nebo se obrátí na organizace, které nabízejí sociální služby cizincům, jako např. Gurbanguli.

Tuto oblast výzkumu provází také problém nedostatečné informovanosti cizinců; ta je označována jako jedna z bariér sociální integrace. Z ní pak vyplývá nízká míra orientace v českém prostředí. Takto zjištěné údaje pomáhají zodpovědět jednu z výzkumných otázek, která se snažila zjistit, jaká je informovanost cizinců o formách pomoci v procesu integrace. Jak potvrdili respondenti výzkumu z jejich řad, před svým příchodem do České republiky neměli téměř žádné informace o tom, jak jsou zde nastaveny zákony, čím je podmíněn pobyt, nebo jaká práva a povinnosti mají v rámci svého zaměstnání. Respondenti výzkumu z řad organizací také poukázali na to, že neustálé legislativní změny a „novinky“ přináší cizincům zbytečné problémy; cizinci většinou nemají informace o změnách, protože informační kampaně o nich jsou nedostatečné nebo vůbec žádné a mnohdy neví, na jakou instituci se obrátit, aby tyto informace získali. Pokud se cizinci sami aktivně o změny zajímají, neznalost cizího jazyka českých úředníků či jejich neochota, sráží tyto pokusy - což bylo patrné např. v příběhu Gurbanguliho, Benniho a Serhyie.

Posledním faktorem sociální integrace je pak samotný vzájemný vztah cizinců a majoritní společnosti. Ten je do jisté míry ovlivněn znalostí českého jazyka a pak samotnou „mentalitou“ cizinců a Čechů. Z výzkumu vyplývá, že do určité míry je vztah Čechů k cizincům vytvářen na základě stereotypů a předsudků, jako dokládá příběh Serhyie a Tatiany, kdy je lidé na základě přízvuku mylně považují za Rusy, a proto se k nim chovají odměřeně. Někteří cizinci si také udržují od majority drobný odstup, jako např. Min, která toto chování vysvětluje právě odlišným charakterem vietnamské a české kultury.

Ke zlepšování vztahů mezi majoritou a cizinci napomáhají neziskové organizací v Ústí nad Labem. Prostřednictvím pořádání etnických večerů, festivalů nebo „workshopů“ tak dochází k neformálnímu multikulturnímu vzdělávání a výchově. Neziskové organizace nabízejí také různé druhy sociálních služeb a vzdělávací kurzy. Určitým způsobem tak pokrývají potřeby cizinců ve městě; problémem je však téměř totožná nabídka služeb obou organizací, např. kurzy českého jazyka, kurz socio – kulturní orientace, atd. Nikdy však mezi nimi neproběhl dialog, který by pomohl tuto situaci nějakým způsobem řešit. Při výzkumu byla řešena také otázka, jakou roli v procesu pracovní a sociální integrace cizinců tyto instituce hrají. Výpovědi respondentů z řad cizinců dokázaly, že obě neziskové organizace mají svou nezastupitelnou roli v procesu integrace cizinců v Ústí nad Labem.

Většina cizinců povědomí o těchto organizacích má a také někdy využila nabízených služeb.

Samotné město Ústí nad Labem pak tyto organizace podporuje především prostřednictvím držení záštity nad většinou akcí a projektů, které jsou pořádány v rámci multikulturní výchovy a sblížení cizinců a majoritní společnosti. Spolupracuje také s Centrem pro integraci cizinců KMC PPI, které je hlavním garantem integrační politiky v regionu. Přesto však respondenti, z řad zaměstnanců organizací, upozorňují na to, že město by se mělo více podílet na řešení situací běžného života cizinců. Příklady těchto problémů reprezentuje v současné době nedostatečná pomoc cizincům v případě bydlení, nebo nulová podpora motivace zaměstnavatelů k zaměstnávání cizinců.

Závěr

Předmětem zkoumání této diplomové práce byla problematika pracovní a sociální integrace cizinců v Ústí nad Labem. Téma integrace cizinců je velmi diskutované a lze jej vnímat z mnoha úhlů pohledu. Já jsem se toto téma pokusila uchopit pohledem cizinců z třetích zemí a pracovníků z řad neziskových organizací, které působí v Ústí nad Labem. Cílem mého výzkumu tak bylo zjistit, jaké zkušenosti s pracovní a sociální integrací mají cizinci, kteří žijí v Ústí nad Labem. Následně jsem tento pohled provázala s názory a zkušenostmi odborníků, kteří se touto problematikou zabývají v rámci své profese.

S ohledem na tyto cíle byl zvolen kvalitativní přístup a jeho metody. Základem výzkumu se tak staly polostrukturované rozhovory, které byly provedeny se sedmi respondenty. Pět ze sedmi respondentů byly z řad cizinců; občanů třetích zemí. Zbylí dva respondenti byli sociální pracovníci ze dvou neziskových organizací, které se zabývají poskytováním služeb cizincům v Ústí nad Labem. Na základě pěti zrealizovaných rozhovorů s cizinci pak vzniklo pět případových studií. Takto získané informace byly doplněny analýzou dokumentů.

Použité metody se ukázaly být vhodné; polostrukturovaný rozhovor nastavil závazné „jádro“ rozhovoru, ale zároveň umožnil dostatečnou volnost respondentovi, na vyjádření svých myšlenek a postřehů.

Výzkum poukázal na hlavní problémy v pracovní a sociální integraci cizinců; největší „překážkou“ v integraci cizinců je restriktivní charakter politiky České republiky. V otázkách pracovní a sociální integrace se pak jedná zejména o neznalost českého jazyka, neuznání vzdělání ze země původu a nedostatečnou informovanost cizinců, z nichž pak vyplývá řada problémů.

Nástrojem k řešení této problematiky by mohly být dostupné jazykové kurzy v místních organizacích pro všechny věkové kategorie cizinců, které pomohou posilovat a upevňovat již získané jazykové znalosti; dále pak je třeba dbát na zvyšování informovanosti cizinců a jejich vzdělávání, a to prostřednictvím široké nabídky cenově dostupných kurzů, které by se zaměřily na řešení životních situací cizince a jeho orientaci v majoritní společnosti. Domnívám se, že by v těchto kurzech bylo užitečné využít skutečnosti, že pro jednotlivé skupiny cizinců třetích zemí je obtížnost pracovní i sociální integrace odlišná, a to v závislosti na odlišnosti kultur a jazyka.

Organizací, které nabízejí v Ústí nad Labem své služby cizincům a podporují jejich integraci, není mnoho; cílovou skupinou jsou pro dvě neziskové instituce. I když je jedna z nich realizátorem Centra pro podporu integrace cizinců, město Ústí nad Labem by se mělo zasadit o vznik dalších organizací, které se budou zabývat touto problematikou.

Závěrem je třeba dodat, že jsem si plně vědoma faktu, že získané výsledky výzkumu nelze generalizovat na celou společnost cizinců žijících v Ústí nad Labem. Případové studie vychází ze subjektivního pohledu každého jednotlivce, který má vlastní zkušenosti a názory na danou problematiku. Každý z nich také pochází z jiné země a má ve větší či menší míře odlišnou kulturu. Přesto se domnívám, že tato diplomová práce může být zajímavým vhledem do života cizinců v České republice.

Resumé

Tato diplomová práce se zabývá problematikou pracovní a sociální integrace cizinců v Ústí nad Labem. Nejprve jsou zde vymezeny základní teoretické pojmy, související s touto problematikou. Dále je charakterizována integrační politika Evropské unie a České republiky. V práci jsou také nastíněny počty cizinců žijících v České republice a v neposlední řadě je zde zmapována činnost organizací v Ústí nad Labem, které nabízejí své služby cizincům a podporují je v integraci.

Cílem výzkumné části bylo zjistit, jaké zkušenosti s pracovní a sociální integrací mají cizinci žijící v Ústí nad Labem. Jejich pohled na danou problematiku byl následně propojen se zkušenostmi sociálních pracovníků institucí, které se v Ústí nad Labem zaměřují na poskytování služeb cizincům. Výzkum byl proveden metodou polostrukturovaných rozhovorů, doplněných o analýzu dat. V závěru práce byla interpretována získaná data výzkumu.

Summary

This thesis deals with employment and social integration of foreigners in Usti nad Labem. First, there are defined the basic theoretical concepts related to this issue. It is characterized by the integration policy of the European Union and the Czech Republic. The paper also outlines the number of foreigners living in the Czech Republic and finally, there is the work of organizations mapped in Usti nad Labem, which offer their services to foreigners and encourage them to integrate.

The aim of the research was to find out what experiences with work and social integration of foreigners are living in Usti nad Labem. Their view on the issue was subsequently connected with the experience of social workers of institutions in Usti nad Labem focus on providing services to foreigners. The research was conducted using semi-structured interviews, supplemented by data analysis. The conclusion has been interpreted by the data research.

Seznam použité literatury

Tištěné publikace

1. BABICKÁ, K. Pracovní migrace do České republiky. In SCHEU, H. C. (ed.) *Migrace a kulturní konflikty*. 1. vyd. Praha: Auditorium, 2011. str. 178-192. ISBN 978-80-87284-07-0 (váz.)
2. BARŠOVÁ, A., BARŠA, P. *Přistěhovalectví a liberální stát: imigrační a integrační politiky v USA, západní Evropě a Česku*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2005. 308 s. ISBN 80-210-3875-6
3. DISMAN, M. *Jak se vyrábí sociologická znalost: příručka pro uživatele*. 3. vyd. Praha: Karolinum, 2000. 374 s. ISBN 80-246-0139-7
4. HENDL, J. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. 2. vyd. Praha: Portál, 2008. 407 s. ISBN 978-80-7367-485-4
5. KLVAŇOVÁ, R. Proměna pojetí integrace migrantů v ČR. In SCHEU, H. C. (ed.) *Migrace a kulturní konflikty*. 1. vyd. Praha: Auditorium, 2011. str. 263-272. ISBN 978-80-87284-07-0 (váz.)
6. NIESSEN, J., SCHIBEL, Y. *Příručka o integraci: pro tvůrce politik a odborníky z praxe*. 1. vyd. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2005. 83 s. ISBN 80-86878-24-4
7. RÁKOCZYOVÁ, M., TRBOLA, R. (eds.) *Sociální integrace přistěhovalců v České republice*. 1. vyd. Praha: SLON, 2009. 309 s. ISBN 978-80-7419-023-0
8. SCHEU, H. C. (ed.) *Migrace a kulturní konflikty*. 1. vyd. Praha: Auditorium, 2011. 322 s. ISBN 978-80-87284-07-0 (váz.)
9. ŠÍŠKOVÁ, T. (ed.) *Menšiny a migranti v České republice: my a oni v multikulturní společnosti 21. století*. 1. vyd. Praha: Portál, 2001. 188 s. ISBN 80-7178-648-9

Zákony a vyhlášky

1. *Zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů*
2. *Zákon č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky, ve znění pozdějších předpisů*

3. *Usnesení vlády ČR č. 979 ze dne 23. července 2008, o převodu některých činností vykonávaných Ministerstvem práce a sociálních věcí na Ministerstvo vnitra*
4. *Usnesení vlády ČR ze dne 9. února 2011, k aktualizované Koncepci integrace cizinců na území České republiky a k návrhu dalšího postupu v roce 2011*

Internetové zdroje

1. *Aktualizovaná Koncepce integrace cizinců* [online] Usnesení vlády ČR č. 126 z 8. února 2006. [cit. 30.1.2012]. Dostupné na WWW: http://www.cizinci.cz/files/clanky/324/KIC_aktualizovana.pdf
2. BOSSWICK, W., HECKMANN, F. *Integration of migrants: Contribution of local and regional authorities* [online] European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions, 2006. [cit. 20.5.2012]. Dostupné na WWW: <http://www.eurofound.europa.eu/pubdocs/2006/22/en/1/ef0622en.pdf>
3. ČSÚ: *Cizinci v ČR 2011* [online]. [cit. 15.2.2012]. Dostupné na WWW: http://www.czso.cz/csu/2011edicniplan.nsf/kapitola/1414-11-r_2011-0900
4. JEŽEK, S., VACULÍK, M., WORTNER, V. *Základní pojmy z metodologie psychologie* [online]. Brno: Fakulta sociálních studií MU, 2006. [cit. 1.6.2012]. Dostupné na WWW: http://is.muni.cz/do/1499/el/estud/fss/ps06/psy112/Vaculik_M._Jezek_S._Wortner_V._2006_-_Zakladni_pojmy_z_metodologie.pdf
5. *Koncepce integrace cizinců na území České republiky* [online] Usnesení vlády ČR č. 1266 z 11. prosince 2000. [cit. 30.1.2012]. Dostupné na WWW: <http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/dokumenty/integrace/koncepce.pdf>
6. *Migrant Integration Policy Index (MIPEX III)* [online] British Council, Migration Policy Group, 2011. [cit. 10.4.2012]. Dostupné na WWW: http://www.mipex.eu/sites/default/files/downloads/ceska_republika_abridged_migrant_integration_policy_index_mipexiii_2011_bybcczechrepublic.cz.pdf
7. MVČR: *Zpráva o situaci v oblasti migrace a integrace cizinců na území České republiky v roce 2010* [online]. [cit. 20.2.2012]. Dostupné z WWW: <http://www.mvcr.cz/clanek/integrace.aspx>
8. PENNINX, R. *Integration of migrants: economic, social, cultural and political dimension* In MACURA, M., MACDONALD, A., HAUG, W. (eds.) *The New Demographic Regime: Population Challenges and Policy Responses* [online]

- Geneva: United Nations, 2005. [cit. 15.5.2012] str. 137-152. Dostupné na WWW: <http://www.unece.org/fileadmin/DAM/pau/_docs/pau/PAU_2005_Publ_NDR.pdf>
- >
9. NIESSEN, J., HUDDLESTON, T. *Příručka o integraci pro tvůrce politik a odborníky z praxe, třetí vydání, duben 2010* [online]. Lucemburk: Úřad pro publikace Evropské unie, 2010. 174 s. ISBN 978-92-79-13506-4 [cit. 27.2.2012]. Dostupné na WWW: <http://www.cizinci.cz/files/clanky/675/Prirucka_o_integraci_treti_vydani.pdf>
  10. *Stockholmský program* [online]. Rada Evroské unie, 2009. [cit. 15.3.2012]. Dostupné na WWW: <http://www.cizinci.cz/files/clanky/659/Stockholmsky_program.pdf>
  11. TOLLAROVÁ, B. Integrace cizinců v Česku: pluralita, nebo asimilace? *Biograf* [online] 2006, č. 39. [cit. 10.1.2012]. Dostupné na WWW: <<http://www.biograf.org/clanky/members/clanek.php?clanek=v3902>>
  12. *Výroční zpráva občanského sdružení OBERIG za rok 2010* [online]. OBERIG, 2010. [cit. 1.6.2012]. Dostupné na WWW: <http://www.oberig.cz/ftp/pdf/vyrocni_zprava_2010.pdf>
  13. *Výroční zpráva PPI za rok 2011* [online]. Poradna pro integraci. [cit. 1.6.2012]. Dostupné na WWW: <http://p-p-i.cz/fileadmin/pub/vyrocni_zpravy/PPI_2012_VYROCNI%20ZPRAVA_pro_web.pdf>
  14. WIKIPEDIE [online]. [cit. 12.5.2012]. Dostupné na WWW: <http://cs.wikipedia.org/wiki/%C3%9Asteck%C3%BD_kraj#Hospod.C3.A1.C5.99stv.C3.AD>
  15. *Zásady koncepce integrace cizinců na území České republiky* [online] přijaté usnesením vlády ČR č. 689 ze 7. července 1999. [cit. 3.1.2012]. Dostupné na WWW: <http://www.cizinci.cz/files/clanky/77/Zasady_vlady_integrace.pdf>

Seznam zkratek

apod.	a podobně
atd.	a tak dále
č.	číslo
ČSÚ	Český statistický úřad
ČR	Česká republika
EIF	Evropský fond pro integraci příslušníků třetích zemí
ESF	Evropský sociální fond
EU	Evropská unie
KMC	Komunitní multikulturní centrum
kol.	kolektiv
MPSV	Ministerstvo práce a sociálních věcí
MVČR	Ministerstvo vnitra
NNO	nestátní nezisková organizace
např.	například
PPI	Poradna pro integraci
str.	strana
Sb.	sbírky
SOŠ	střední odborná škola
SŠ	střední škola
tj.	to jest
tzv.	tak zvaný
VŠ	vysoká škola

Seznam příloh

Příloha č. 1: Zásady koncepce integrace cizinců na území České republiky

Příloha č. 2: Přehled zákonů

Příloha č. 1

Z á s a d y

koncepce integrace cizinců na území České republiky

Integrace cizinců na území České republiky je součástí aktivní politiky vlády. Politika vlády v oblasti integrace legálně a dlouhodobě usazených cizinců vychází z mezinárodních závazků České republiky, mezinárodně uznávaných principů, standardů, zkušeností a doporučení odborných orgánů Rady Evropy a Evropské unie.

Zásady integrace cizinců na území České republiky jsou základním východiskem a nástrojem politiky vlády pro přípravu Koncepce integrace cizinců na území České republiky (dále jen "Koncepce"). Berou v úvahu současné možnosti realizace integrace cizinců v podmínkách České republiky. Respektují její pozitivní tradici v této oblasti, vytváří podmínky cíleného a systematického rozvoje dobrých vztahů mezi komunitami a jsou nezbytným předpokladem pro zajištění odpovídající ochrany práv imigrantů na území České republiky. Svým významem, obsahem a cíli současně podporují boj proti nelegální migraci i ostatním nelegálním aktivitám v této oblasti.

Zásada č. 1

Politika vlády v oblasti integrace legálně a dlouhodobě usazených cizinců a v oblasti Koncepce je založená na principech rovného přístupu a rovné příležitosti.

Zásada č. 2

Imigrační komunity jsou pokládány za integrální a obohacující součást společnosti a za plnohodnotné a nezbytné partnery při vytváření multikulturní společnosti.

Zásada č. 3

Vztahy mezi komunitami zahrnují všechny vztahy mezi domácím obyvatelstvem a imigračními komunitami, včetně jejich vzájemných vztahů.

Zásada č. 4

Politika vlády v oblasti integrace legálně a dlouhodobě usazených cizinců směřuje zejména k vytvoření legislativně-právních podmínek a koncepce zajištění ochrany a přístupu cizinců k základním lidským právům a svobodám, včetně politických, hospodářských, sociálních a kulturních práv s ohledem na délku, účel a cíl jejich pobytu na území České republiky jako základnímu předpokladu jejich integrace a rozvoje dobrých vztahů mezi komunitami.

Zásada č. 5

Integrace imigrantů je přirozeným důsledkem migrace. Je chápána jako proces postupného začleňování imigrantů do struktur a vazeb společnosti domácího obyvatelstva. Integrace imigrantů je komplexním jevem, který má své podmínky a politické, právní, ekonomické, sociální, kulturní, psychologické a náboženské aspekty.

Zásada č. 6

Hlavním principem politiky vlády v oblasti integrace legálně a dlouhodobě usazených cizinců je pozitivní přístup a převzetí odpovědnosti státu za vytváření podmínek, které umožní spravedlivou participaci cizinců na životě společnosti. Zaručuje imigrantům možnost přiměřeně, svobodně a plně se podílet na hospodářském, společenském a veřejném životě národa a svobodně udržovat vlastní náboženskou a kulturní identitu. Je základním instrumentem k uznání osobního úsilí, podílu i vlastní odpovědnosti imigrantů a jejich skupin v procesu integrace a rozvoje dobrých vztahů mezi komunitami.

Zásada č. 7

Podpora integrace imigrantů je založena na aktivním přístupu vlády a společnosti směřujícím k odstranění jejich diskriminace a umožňujícím využití hodnot dostupných všem obyvatelům České republiky. Umožňuje rozvoj imigrační komunity a rozvíjí pocit její sounáležitosti a vzájemného respektování se ve vztahu k domácímu obyvatelstvu a k ostatním imigračním komunitám.

Zásada č. 8

Součástí politiky vlády v oblasti integrace legálně a dlouhodobě usazených cizinců a v oblasti Koncepce je vytvoření sociálně ekonomických, organizačních a administrativních podmínek pro aktivní podporu integrace cizinců. Zejména ve vztahu k zajištění jejich osobní účasti v procesu integrace i na společenském životě na místní úrovni a podpoře rovného přístupu a rovné příležitosti především na trhu práce, ve vztahu k bydlení, ke vzdělání, zdravotní a sociální péči a náboženství.

Zásada č. 9

Vláda při stanovení koncepce, cílů a obsahu politiky vlády v oblasti integrace legálně a dlouhodobě usazených cizinců úzce spolupracuje s věcně příslušnými národními i mezinárodními vládními, mezivládními a nevládními organizacemi, akademickými a vědeckými pracovišti a se sdruženími imigrantů.

Zásada č. 10

Příprava koncepce vlády v oblasti integrace legálně a dlouhodobě usazených cizinců a v oblasti Koncepce je koordinována Ministerstvem vnitra a je realizována prostřednictvím příslušných rezortů, orgánů státní správy a ve spolupráci s orgány územní samosprávy a nevládními organizacemi a sdruženími imigrantů.

Zásada č. 11

Nezastupitelnou úlohu v integraci cizinců mají orgány územní samosprávy. Tyto orgány se aktivně podílejí na tvorbě a realizaci koncepce a politiky vlády v oblasti integrace legálně a dlouhodobě usazených cizinců a v oblasti Koncepce. Na jejich činnosti v této oblasti se vláda organizačně a finančně spolupodílí.

Zásada č. 12

Vláda podporuje vznik, činnost a rozvoj nevládních organizací, sdružení imigrantů, církevních a charitativních organizací a vytváří podmínky pro jejich aktivní účast při integraci cizinců.

Zásada č. 13

Vláda podporuje vytváření reálného mediálního obrazu o vztazích mezi komunitami a o možnostech jejich dalšího rozvoje a podpory. Zaměření a cíle v oblasti integrace legálně a dlouhodobě usazených cizinců a v oblasti Koncepce jsou neslučitelné s jakoukoliv formou veřejné diskriminace namířené proti imigračním komunitám nebo jejich příslušníkům.

Zásada č. 14

Příprava a postupné zavádění politiky vlády v oblasti integrace legálně a dlouhodobě usazených cizinců a v oblasti Koncepce bude probíhat v etapách podle schváleného časového harmonogramu, nejpozději do konce roku 2002.

Zásada č. 15

Příprava a realizace Zásad koncepce integrace cizinců na území České republiky a politiky vlády v oblasti integrace legálně a dlouhodobě usazených cizinců bude financována ze státního rozpočtu České republiky.

Příloha č. 2

Přehled zákonů

- Zákon č. 40/1993 Sb., o nabytí a pozbytí státního občanství České republiky, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 221/2003 Sb., o dočasné ochraně cizinců
- Zákon č. 273/2001 Sb., o právech příslušníků národnostních menšin
- Zákon č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 65/1965 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání (Živnostenský zákon), ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 1/1992 Sb., o mzdě, odměně za pracovní pohotovost a o průměrném výdělku, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 54/1956 Sb., o nemocenském pojištění zaměstnanců, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 589/1992 Sb., o pojistném na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 114/1988 Sb., o působnosti orgánů ČR v sociálním zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 20/1966 Sb., o péči o zdraví lidu, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 133/2000 Sb., o evidenci obyvatel a rodných číslech a o změně některých zákonů (Zákon o evidenci obyvatel), ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 283/1991 Sb., o Policii ČR, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 329/1999 Sb., o cestovních dokladech, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení, ve znění pozdějších předpisů

